

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 45

FÖRSTA KAMMAREN

1967

21—22 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 21 november

	Sid.
Svar på interpellation av herr Jacobsson, Gösta, (h) om möjlighet för byggnadsföretag att utnyttja investeringsfonder	3
Interpellationer:	
av herr Sundin (cp) ang. åtgärder mot arbetslöshet till följd av devalveringen av vissa valutor	4
av herr Mattsson (cp) ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor	5
av herr Skårman (fp) ang. tull- och skattefri införsel av spritdrycker i vissa fall	5
av herr Åkerlund (h) ang. bojkottaktioner mot sydafrikanska varor	6
Meddelande ang. enkel fråga av herr Eriksson, Karl-Erik, (fp) ang. domänverkets organisation	7

Onsdagen den 22 november

Svar på interpellation av herr Holmberg (h) ang. åtgärder mot narkotikamissbruket	8
Om sänkt skolålder	15
Lärarnas arbetsförhållanden	25
Om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik	27
Om tillsättande av en observationsgrupp för uppföljande av utvecklingen inom grundskolan	30
Om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor	31
Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan	34
Meddelande ang. enkel fråga av herr Björk (s) ang. statlig insyn i och kontroll av privata opinionsmätninginstitut	47

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 22 november	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 156, om rationalisering av undervisningsväsendet	15
— nr 157, om sänkt skolålder	15
— nr 158, om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna, m. m.	25
— nr 159, om litterär uppläsningsverksamhet i skolor och bildningsorganisationer	27
— nr 160, om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik	27
— nr 161, om undervisningen inom det obligatoriska skolväsendet	30
— nr 162, om kommunikationsmöjligheterna i skärgården	31
— nr 163, om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor	31
Bevillningsutskottets betänkande nr 62, ang. ändring i förordningen om arvsskatt och gåvoskatt	34
Första lagutskottets utlåtande nr 58, ang. tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m.	34
Bevillningsutskottets betänkande nr 59, ang. tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m.	34
Första lagutskottets utlåtande nr 61, ang. ändring i lagen om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente	34
Jordbruksutskottets utlåtande nr 35, om åtgärder mot spridning av dynt	34
— nr 36, om rätten att fiska med fasta redskap i kronans fiskevatten	34
— nr 37, ang. ersättning för älgskada	34
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan	34
— nr 51, om vidgade möjligheter för handikappade att erhålla utbildning och tjänst	46

Tisdagen den 21 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande månad.

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om tjänst-
ledighet från riksdagsarbetet under ti-
den den 22—den 24 november 1967 för
deltagande i GATT:s ministerrådsmöte
i Genève.

Stockholm den 20 november 1967

Gunnar Lange

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmäldes och godkändes jordbruks-
utskottets förslag till riksdagens skri-
velse, nr 335, till Konungen i anledning
av Kungl. Maj:ts proposition angående
försäljning av viss staten tillhörig mark.

Anmäldes och godkändes statsutskot-
tets förslag till riksdagens skrivelse, nr
339, till Konungen i anledning av vissa
motioner i frågor inom socialdeparte-
mentets verksamhetsområde.

**Om möjlighet för byggnadsföretag att
utnyttja investeringsfonder**

Herr statsrådet och chefen för finans-
departementet STRÄNG, som tillkännagiv-
it, att han hade för avsikt att vid
dessa sammanträde besvara herr *Gösta
Jacobssons* (h) interpellation om möj-
lighet för byggnadsföretag att utnyttja
investeringsfonder, erhöll ordet och
yttrade:

Herr talman! Herr Jacobsson har
frågat inrikesministern om regeringen
avser att vidtaga åtgärder för att byg-
gnadsföretagen inte skall bli lidande av
arbetsmarknadsstyrelsens beslut röran-
de ianspråktagande av investeringsfon-
der. Frågan har överlämnats till mig
för besvarande.

Den 18 maj i år bemyndigades ar-
betsmarknadsstyrelsen att under vissa
förutsättningar medge ianspråktagande
av investeringsfonder. Som villkor gäll-
de bland annat att maskinbeställningar-
na skulle göras före den 1 oktober i år.
Herr Jacobsson syftar på att möjlighe-
terna för byggnadsföretagen att få
medgivande enligt bemyndigandet klar-
lades så sent att vissa företag inte hann
fullgöra detta villkor. Sveriges indu-
striförbund har gjort en ansökan hos
Kungl. Maj:t i samma sak. I konselj den
13 oktober i år beslöts att ansökningen
inte skulle föranleda någon åtgärd. Där-
efter har det inte framförts några nya
synpunkter på denna fråga av den art
att de kan föranleda ett ändrat ställ-
ningstagande från regeringens sida.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet
och chefen för finansdepartementet för
interpellationssvaret. Bakgrunden till
min fråga var den omständigheten att
arbetsmarknadsstyrelsen tolkat rege-
ringens direktiv av den 18 maj angå-
ende medgivande till att ta i anspråk in-
dustrieföretagens investeringsfonder på
så sätt att byggnadsindustrins företagare
utestängdes från denna möjlighet.

Efter överklagande beslöt Kungl.
Maj:t den 22 september att undanröja
ett överklagat beslut. Det innebar att
även byggnadsföretag i princip fick
rätt att använda sina investeringsfonder.

Interpellation ang. åtgärder mot arbetslöshet till följd av devalveringen av vissa valutor

för maskininköp, dvs. för inköp av kranutrustning, grävmaskiner, tryckluftsggregat m. m., allt mycket dyrbara ting. Eftersom ansökningstiden utgick den 30 september, fick företagen i branschen dock alltför kort tid på sig att göra sina maskininköp och inkomma med sina ansökningar. Det hade varit rimligt att ansökningstiden hade förlängts.

Herr talman! Då saken emellertid numera synes ha ordnat upp sig för flertalet ifrågavarande företag, har jag ingenting att tillägga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1967/68, hänvisades propositionen, såvitt den anginge jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs, och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 170, med förslag till lag om fortsatt giltighet av atomansvarighetslagen den 3 juni 1960 (nr 246);

nr 171, med förslag till lag om hyresnämnder; och

nr 172, med förslag till lag om ändring i lagen den 9 juni 1967 (nr 537) angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 173, angående eftergift av fordringar på grund av torvlån.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 156—163, bevillningsutskottets betänkanden nr 59 och 62, första lagutskottets utlåtanden nr 58 och 61, jordbruksutskottets utlä-

tanden nr 35—37 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 49 och 51.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde bevillningsutskottets betänkande nr 59 skulle uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 58.

Interpellation ang. åtgärder mot arbetslöshet till följd av devalveringen av vissa valutor

Ordet lämnades på begäran till herr SUNDIN (cp), som anförde:

Herr talman! Den engelska regeringens beslut att devalvera pundet är av utomordentlig betydelse också för det svenska näringslivet och för vår arbetsmarknad. Även det förhållandet att bland andra länder Danmark också beslutat en devalvering kan innebära påfrestningar för vårt lands ekonomi. Såväl industri som jordbruk kan komma att beröras. Svårigheter kan drabba både företagare och anställda. Den svenska regeringens beslut att icke devalvera den svenska kronan medför behov av särskilda åtgärder för att trygga anställning och utkomst för tjänstemän och arbetare. Med anledning härav hemställer jag att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande interpellation.

Vilka åtgärder avser regeringen — mot bakgrunden av beslutet om att inte devalvera — vidtaga för att skapa trygghet åt de anställda vilkas sysselsättning och utkomst kan komma i fara på grund av att Storbritannien och Danmark devalverat?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. åtgärder mot arbetslöshet m. m. till följd av devalveringen av vissa valutor

Herr MATTSSON (cp) erhöll nu ordet och yttrade:

Herr talman! Det höga kostnadsläget i vårt land har lett till stora svårigheter för det svenska näringslivet i den internationella konkurrensen. Sågverksindustrin tillhör de branscher inom vilka problemen visat sig vara mest omfattande. Det redan prekära läget har accentuerats av den nyligen företagna devalveringen av det engelska pundet. Härigenom försvåras den svenska exporten till Storbritannien. Särskild uppmärksamhet måste riktas på de förluster som blir följden av redan träffade avtal om leveranser av sågverksprodukter med betalning i pund. Detta kan leda till mycket allvarliga likviditetssvårigheter. För den mindre sågverksindustrin kan situationen bli speciellt svår, och följden torde bli driftinskränkningar och företagsnedläggelser. Myn-digheterna måste vara beredda att vidtaga sådana åtgärder att arbetslöshet kan förhindras.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Vill statsrådet redogöra för de åtgärder som kommer att vidtagas för att förebygga företagsnedläggelser och driftinskränkningar med åtföljande arbetslöshet, som kan bli följden framför allt för dem, som är sysselsatta inom den mindre och medelstora sågverksindustrin, på grund av att England och Danmark devalverat?

Även denna hemställan bifölles.

Interpellation ang. tull- och skattefri införsel av spritdrycker i vissa fall

Ordet gavs härefter till herr SKÅRMAN (fp), som anförde:

Herr talman! Den uppfattning, som alla torde dela, att spritförtäring och trafik icke ha med varandra att göra, har aktualiserat en fråga om rätten för resande m. fl. att införa varor tull- och avgiftsfritt. Bestämmelserna härom återfinnes i Kungl. Maj:ts kungörelse den 29 juni 1966, SFS 400/1966. I 5 § av denna kungörelse stadgas, att

»Resande, som är bosatt i annat europeiskt land får tullfritt införa 200 cigaretter eller 250 gram andra tobaksvaror och 200 cigarettpapper eller cigarretthylsor, om han kan antas ha fyllt 15 år. Kan han antas ha fyllt 21 år får han tullfritt införa även två liter starköl samt antingen en liter vin och tre fjärdedels liter spritdrycker med en alkoholhalt av högst 60 volymprocent eller, om spritdrycker ej medföres, två liter vin.»

Bestämmelserna om resande gäller enligt 1 § även för den, som utför arbete på transportmedel som ankommer från utrikes ort. För resande, som är bosatt i Sverige gäller den vanliga 24-timmarsregeln, som är ett problem för sig.

Till resande, som är bosatt »i annat europeiskt land» hänföres givetvis chaufförer och medhjälpare på de lastbilar från våra nordiska grannländer och mera avlägsna länder, som i allt större omfattning här gör en snabbvisit. Så kan nämnas att i den ökande trafiken med färjan Grenå—Varberg lastbilarna som regel kommer till Varberg kl. 23 den ena dagen och återvänder kl. 24 dagen efter, för så vitt inte färjan gör dubbeltur, då återresan sker redan kl. 13 dagen efter. Under tiden i Sverige skall chauffören köra den inkommande lasten till bestämmelseorten och återvända med ny last till Varberg eller annan utresestation. Större delen av tiden går därför åt till körning. Många av chaufförerna har regelbundet en flaska med spritdrycker med

Interpellation ang. bojkottaktioner mot sydafrikanska varor

sig, som de själva uppger vara för eget bruk.

Man frågar sig då: Var gör de av spriten? Antingen dricker de upp den och kör omkring med stora tunga lass i spritpåverkat tillstånd eller också användes spriten till försäljning eller som ersättning till någon som gjort dem en tjänst vid lossning eller lastning. I sistnämnda fall finns inget motiv för tull- och skattefrihet.

I anledning av det anförda anhåller jag att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Har statsrådet observerat den trafikfara, som är förenad med nuvarande bestämmelser om tull- och avgiftsfri införsel av spritdrycker för vissa kategorier av resande, som är bosatta i annat europeiskt land?

2. Är statsrådet beredd att taga upp denna fråga i nordiskt sammanhang för att åstadkomma mer restriktiva bestämmelser gemensamma för hela Norden så att diskriminering icke sker av något lands lastbilsförare.

Kammaren medgav, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. bojkottaktioner mot sydafrikanska varor

Herr ÅKERLUND (h) fick på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I trontalet till årets riksdag uttalas att rikets förhållande till främmande makter är gott. Samtidigt säges att »rasmotsättningarna i södra Afrika kvarstå som hot mot världsfreden». Som känt är har emellertid rasmotsättningar i år givit upphov till sammanstötningar på andra håll i världen. Med hänsyn till de faror för freden, som är förknippade med rasmotsättningar, framstår det som angeläget att undvika att skärpa dessa. Förgiftning av förhållandet mellan olika stater är därvid särskilt allvarlig, såsom

visats i konflikten mellan arabstaterna och Israel.

I Sveriges relationer med södra Afrikas största stat, Sydafrikanska republiken ingår som väsentlig del en omfattande handel byggd på förtroendefullt affärssamarbete. Det sydafrikanska näringslivet, som snabbt omvandlat landet till en modern industristat, har visat sig bereda god avsättning för svenska industriprodukter. Under innevarande års tre första kvartal har exporterats för 153 miljoner kronor, medan Sverige köpt för endast 52 miljoner kronor. För mellanskillnaden erhåller vårt land värdefullt guld eller konvertibla valutor. Affärsförbindelserna har emellertid helt nyligen störts av en ny svensk bojkottaktion mot sydafrikanska varor. Från sydafrikanskt håll har hittills inte vidtagits motåtgärder mot de upprepade svenska bojkottaktionerna. Irritationen är emellertid påtaglig inför svensk opinions hållning.

Från den sydafrikanska regeringens sida har på senaste tid uttalats önskemål om goda och förbättrade relationer med andra länder. Sådana har också uppnåtts med de av »svarta regeringar» styrda länderna Botswana, Lesotho, Swaziland och Malawi. Strävan i samma riktning fortsätter med andra länder och önskan härom gäller även vårt land.

På grund av vad jag här ovan anförd anhåller jag om Första kammarens tillstånd att till hans excellens utrikesministern få ställa följande fråga:

»Anser Ers Excellens officiella svenska bojkottaktioner mot sydafrikanska varor vara förenliga med ett gott förhållande till Sydafrikanska republiken?»

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 905, av herr *Schött*, och
nr 906, av fru *Segerstedt Wiberg*,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), såvitt avser bl. a. axeltryck, bruttovikt och fordonslängd, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Eriksson, Karl-Erik*, (fp) till herr stats-

Meddelande ang. enkel fråga
rådet och chefen för jordbruksdepartementet: »Avser Herr Statsrådet att låta riksdagen pröva det av domänverkets organisationskommitté i år framlagda förslaget?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.10.

In fidem

K.-G. Lindelöv

Onsdagen den 22 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 23 och den 24 november 1967 för deltagande i statsministerns resa till Polen.

Stockholm den 22 november 1967

Kaj Björk

Den begärda ledigheten beviljades.

Vidare upplästes ett till kammaren inkommet läkarintyg, utvisande att herr *Andersson, Torsten*, den 20 november inlagts på medicinska kliniken vid centrallasarettet i Borås.

Kammaren beviljade herr *Andersson, Torsten*, ledighet för den tid, varunder han vore förhindrad att delta i riksdagsgöromålen.

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet *ASPLING*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Holmbergs* (h) interpellation angående åtgärder mot narkotikamissbruket, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr *Holmberg* har ställt vissa frågor rörande bekämpningen av narkotikamissbruket. Med anledning härav får jag anföra följande.

Remissbehandlingen av narkomanvårdskommitténs båda första betän-

kanden är nu avslutad. I socialdepartementet pågår arbetet med proposition på grundval av dessa betänkannden. Denna kommer att beröra vissa lagstiftningsfrågor som kräver yttrande från lagrådet. Jag räknar med att kunna remittera förslag i ämnet till lagrådet under hösten vid sådan tidpunkt att propositionen kan avlämnas vid början av kommande riksdag. Det blir då tillfälle att närmare behandla de angelägna spörsmål det här rör sig om. Jag skall därför inskränka mig till att nu något beröra ett par punkter.

Min inställning till frågan om haschisch har jag tidigare i annat sammanhang gett uttryck för. Eftersom herr *Holmberg* särskilt tar upp detta medel skall jag här anföra några synpunkter, som jag anser väsentliga vid bedömningen av detta medel.

I de länder där bruket av haschisch är mest utbrett anser man att det bör bekämpas med kraft. I internationella konventioner har det upptagits bland de medel som underkastas den mest rigorösa regleringen. Ett visst psykiskt beroende är karakteristiskt för medlet. Det har ansetts vara en inkörspport till andra och ännu farligare medel. I de kretsar där haschisch används är steget ofta inte långt till andra narkotika, som på kort tid kan bryta ner ungdomar fysiskt, psykiskt och socialt. En särskilt oroande faktor är här att samvetlösa försäljare inte drar sig för att i haschischen blanda in andra beroendeframkallande medel med kraftigare verkningar. Man skall inte heller förbise, att vad vi strävar efter på det internationella fältet är ökade insatser och skärpt kontroll beträffande för oss allvarliga medel som i andra länder skapar mindre problem. Skall vi ha utsikt att vinna gehör för våra ansträngningar att få internationell kon-

troll av preludin och liknande medel, måste vi vara solidariska med andra länder i deras kamp mot för dem allvarliga narkotikaproblem.

Herr Holmberg framhåller att man i Danmark för att möta narkotikaproblemen nyligen tillsatt ett underutskott under sundhetsstyrelsen med representanter för olika ministerier. Han undrar om svenska regeringen vidtagit några motsvarande åtgärder för att samordna narkotikafrågorna mellan berörda departement. På detta vill jag svara, att fortlöpande kontakter äger rum mellan departementen i frågor som berör olika departement. Arbetsformerna är dessutom så flexibla att de möjliggör de om-dispositioner och anpassningar som i varje särskilt fall kan visa sig nödvändiga utan att fördenskull särskilda organ behöver tillskapas. Vad särskilt angår narkotikafrågan så kan jag försäkra herr Holmberg att den både betraktas och behandlas som ett gemensamt problem av de departement som på ett eller annat sätt kan bidra till lösningen därav. Fortlöpande kontakter äger också rum mellan departementen och de myndigheter som har att handlägga hithörande frågor.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på interpellationen. Svaret innehöll intressanta synpunkter, och jag har i sak inte så mycket att invända mot vad som där sägs. Särskilt statsrådets inställning till konsekvenserna av bruket av haschisch är välgörande att höra.

Nu blir det en ny diskussion om narkotikafrågorna nästa år som vi hoppas också skall leda till konkreta åtgärder inte minst på lagstiftningens område för att komma till rätta med missbruket av haschisch. Å andra sidan går ju tiden utomordentligt snabbt när det gäller utbredningen av missbruket.

Anledningen till att jag framställde interpellationen är att under den månad

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket som har gått sedan den 17 oktober då jag aktualiserade frågan — den har aktualiserats flera gånger tidigare — har missbruket nästan hunnit att sprida sig över hela landet. Polisen uppger nu att missbruket har blivit så landsomfattande att man står ganska handfallen inför situationen inte endast i Stockholm och Göteborg utan även i de mindre städerna.

Det är nog alldeles klart att statsmakterna på detta område inte har haft tillräckligt förutseende. I andra, mycket näraliggande länder, t. ex. Norge, har man på annat sätt tidigare gripit sig an problemen. I början av 1960-talet existerade knappast narkotikamissbruket i Norge i någon större utsträckning, men ändå vidtogs där betydande åtgärder. Man byggde ett regelrätt narkotikasjukhus strax utanför Oslo för ett 50-tal patienter, och man är fortfarande i färd med att bygga ut vårdverksamheten, trots att omfattningen av narkotikamissbruket i Norge är jämförelsevis ringa.

I Sverige har under den senaste tiden situationen förvärrats även på ett annat sätt. Det är ju ett ungdomsproblem vi rör oss med. Genom ökningen av arbetslösheten bland ungdomarna, speciellt i storstäderna, ökar naturligtvis risken för missbruk av narkotika. De unga människor, som efter färdig utbildning inte får arbete och som kanske tidigare har vissa psykiska störningar och befinner sig i ett depressivt tillstånd, får en starkt ökad benägenhet att söka fly från verkligheten genom missbruk av narkotika.

Det är alltså utan tvivel så att för många motåtgärder icke kan vidtagas. Jag har i interpellationen huvudsakligen tagit upp frågor som rör ingripande mot handeln med narkotika. Det är lagstiftningens väg som måste beträdas på något sätt, och det finns många områden som kan angripas. En fråga gäller hur man skall komma till rätta med upplåtande av lägenheter, inte minst i Stockholm men även i Göteborg, där det före-

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket
kommer så att säga kollektivt missbruk av narkotika. Narkomanvårdskommittén föreslog kriminalisering av uthyrning av sådana lokaler för narkotikafester, och jag hoppas att socialministern följer narkomanvårdskommittén på den punkten. Det är klart att man inte kan komma fram bara lagstiftningsvägen; man måste också gå upplysningsvägen. Allt fler inser att upplysningsverksamhet är nödvändig över hela landet och att den måste aktiviseras. Därför är det tillfredsställande att socialministern i denna interpellation så klart indirekt uttalat att allt slags narkotika är farligt. Det finns tyvärr fortfarande personer som gör gällande — personer som är experter — att haschisch och marijuana är ofarliga, men såvitt jag förstår delar socialministern inte den uppfattningen i dag.

Låt mig sedan ta upp en sak som rör tullen. Det har flera gånger ifrågasatts om man inte skulle förstärka tullen personellt för att stoppa inflödet av narkotika till landet. Jag tror knappast att det är nödvändigt. Däremot är det naturligtvis riktigt — och man har påbörjat verksamhet i den riktningen — att man specialutbildar erforderligt antal befattningshavare inom tullen på detta område. Men det gäller också att få till stånd ett samarbete mellan tull och polis i Sverige samt tull och polis i våra grannländer. Jag vet att det finns ett sådant samarbete med våra nordiska grannländer. Däremot har tydligen arbetskontakt inte kunnat uppnås med tullen och polisen i Östersjöländerna på andra sidan järnridån. Detta är beklagligt, eftersom — vilket kanske inte så många känner till — det går en ström av narkotika över till Sverige även från Sovjetunionen. Jag tycker att statsmakterna skall ha uppmärksamheten riktad på detta och försöka finna en möjlighet till bättre samarbete mellan polis och tull i länderna på den sidan Östersjön samt polis och tull i Sverige.

I interpellationen har jag betonat att en förstärkning av narkotikapolisen

främst har till syfte att få tag i stor-distributörerna av narkotika. Utan en sådan förstärkning får den av narkomanvårdskommittén föreslagna straffskärpningen för illegal narkotikahandel från maximalt två års till maximalt fyra års fängelse knappast någon effekt. Men jag tror också att man kan ifrågasätta, om inte straffmaximum för stor-distributörer av narkotika bör sättas högre än enligt kommitténs förslag fyra år. I Norge föreligger ett regeringsförslag om en höjning av straffgränsen upp till fem års fängelse för sådana brott, och den norske kriminalchefen har bl. a. uttalat att enligt hans uppfattning de samvetslösa personer som det här gäller bör kunna ådömas fängelsestraff ända upp till tio år. Det är naturligtvis en personlig uppfattning, men den visar hur pass allvarligt man i våra grannländer ser på detta problem. Vi har ju anledning att se på det ännu allvarligare.

Det finns för övrigt — såsom statsrådet Aspling säkerligen känner till — flera andra exempel från utlandet på att drastiska straffskärpningar för illegal narkotikahandel i stor skala haft påtaglig effekt. Det har bl. a. skett skärpningar i vissa delstater i Amerika med så god effekt att t. o. m. narkotikapolisens personal har kunnat reduceras. Jag tycker att man även i vårt land bör beakta erfarenheterna på detta område från Amerika som ju när det gäller narkotikamissbruk tidigt råkade i en mycket besvärligare situation än de små länderna.

Herr talman! Narkotikamissbruket utgör ett så allvarligt hot mot våra ungdomars liv och hälsa att detta problem bör angripas inte endast med stor energi och målmedvetenhet utan också med verkligt stor uppslutning från alla demokratiska partier.

Herr statsrådet **ASPLING:**

Herr talman! Jag vill säga till herr Holmberg att en rad av de frågor som

han här tar upp helt naturligt får sin behandling i den proposition som kommer att föreläggas riksdagen. Vi får då också tillfälle att mera i detalj gå in på en rad av utan tvekan viktiga spörsmål som direkt ansluter sig till frågan vad vi ytterligare kan göra för att skärpa kontrollen och bekämpa missbruket.

Jag vill för dagen bara med några ord helt kort teckna en bakgrund till det läge som vi befinner oss i. Herr Holmberg lät ju framskymta att här skulle föreligga en rad försummelse.

Jag vill då säga att det var på 1950-talet, närmare bestämt år 1954, som rapporter kom genom socialmyndigheterna och pressen att narkotikamissbruket hade ökat. Medicinalstyrelsen ordnade då samråd med andra myndigheter, och man fann att det visserligen förekom missbruk men att det var fråga om begränsade grupper.

Stockholms stads barnavårdsnämnd lät doktor Takman genomföra en undersökning under flera år för att spåra upp missbrukande ungdomar. Han kunde inte finna fler än ett 20-tal under åren 1955—1957.

Läget förändrades emellertid. När missbruket av centralstimulantia med s. k. intravenösa injektioner tog fart i slutet av 1950-talet och i början av 1960-talet fördes dessa medel in under narkotikakungörelsen här i landet.

Särskilda polisgrupper tillsattes, dels inom statspolisen och dels inom stockholmspolisen, och en särskild åklagartjänst inrättades. De missbrukade medlen hade vid denna tid till största delen skrivits ut av läkare, men medicinalstyrelsen ingrep. Därefter har utskrivningen av narkotikarecept minskat mycket starkt från drygt 700 000 recept år 1960 till cirka 125 000 förra året. Narkotika får i vårt land endast skrivas ut med stor försiktighet, och läkaren måste alltid kunna redovisa motivet för receptutskrivningen. Apotekens narkotikarecept kontrolleras också årligen vid kontrollförrättningar, och åtgärder vidtas mot onormal utskrivning.

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

Låt mig här bara nämna det omdiskuterade preludinet. Det användes som bekant medicinskt som avmagringsmedel. Dess medicinska existensberättigande ifrågasattes starkt på ansvarigt läkarhåll i Sverige. Detta medel anmäldes för registrering här i landet hösten 1954 och registrerades som s. k. farmaceutisk specialitet ungefär ett år senare. Det klassificerades som narkotika 1959. Efter det tilltagande missbruket av detta medel togs det bort ur handeln 1965. Samtidigt som allt starkare restriktiva åtgärder satts in i vårt land för att nedbringa den legala förskrivningen av detta medel har smugglingen tilltagit. Detta var också anledningen till att medicinalstyrelsen på regeringens uppdrag 1965 tillsatte en expertgrupp för undersökning rörande narkotikamissbruket. Denna grupp gjorde en första kartläggning av problemet och ombildades i januari 1966 till narkomandvårdskommittén, vilken nu arbetar med fyra arbetsgrupper. Som bekant har kommittén i år avlämnat två betänkanden — det första med en beskrivning av missbrukssituationen och med förslag till vissa vårdåtgärder, det andra med förslag angående lagstiftning och förstärkning av tull och polis.

Kommittén arbetar emellertid vidare och beräknar att nästa år avlämna ett betänkande med bl. a. förslag till åtgärder beträffande upplysning och åtityder. Vi har ett värdefullt nordiskt samarbete på detta område, och jag vill här nämna att vid ett socialministermöte i Sverige under sensommaren underströks från nordiskt håll angelägenheten av att de centralstimulerande medlen kommer under en internationell kontroll. Vi kommer i olika internationella sammanhang att försöka åstadkomma en skärpt kontroll. Från svensk sida gjorde vi redan i slutet av 1950-talet och i början av 1960-talet internationella framstötningar på läkemedelsfronten. 1965 föreslog vi att vissa beroendeframkallande läkemedel, t. ex. preludin, skulle föras in under den in-

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket
ternationella narkotikakonventionen och receptbeläggas inom alla medlemsstater. Vi lyckades också få Världshälsoorganisationen att anta en resolution härom, och vi kommer alltså inte att släppa denna fråga utan söker i olika internationella sammanhang föra den ytterligare framåt. Vissa av våra beskickningar i utlandet har vidare på regeringens begäran gjort undersökningar av olika myndigheters kontroll av tillverkning och försäljning av preludin.

Våra möjligheter att direkt påverka utländska läkemedelsföretag är naturligtvis begränsade. Det bör — jag har strukit under det i denna kammare förut — emellertid alltid sägas ifrån att läkemedelsföretagernas ekonomiska intressen inte får suddas ut det ansvar som just en sådan industri i särskilt hög grad måste ha, då deras preparat kan vålla allvarliga medicinska och sociala skadeverkningar. Preludin är ju dessutom ett preparat som — det har jag framhållit — man på ansvarigt läkarhåll i Sverige egentligen anser sakna medicinskt berättigande

Det är riktigt, herr talman, att det är smugeltrafiken i dag som är allvarlig, och det gäller för oss att finna effektiva former att bekämpa denna trafik. Det är här fråga om ett svårt och stort problem. Vi bör inte glömma bort att med den utomordentligt stora omfattningen som den internationella rese- trafikeringen har i dag kan bl. a. centralstimulerande medel och narkotika av annat slag på olika vägar komma in i landet, men dessa frågor får vi som sagt komma tillbaka till när propositionen föreligger.

Jag vill slutligen bara, herr talman, ta upp en sak som herr Holmberg var inne på. Han nämnde att man i Norge hade inrättat ett särskilt sjukhus för narkomaner. Det är på det sättet, herr Holmberg, att detta sjukhus har funnits mycket länge och att det alltså inte har tillkommit under senare år. Det har varit ett sjukhus som mera haft att be-

handla människor som har missbrukat vad som skulle kunna kallas de gamla klassiska, tunga narkotiska medlen, exempelvis morfin. Det kan sägas att vi i Sverige, där missbruket utan tvekan har kommit att få stor omfattning, har sökt att så tidigt och så snabbt som möjligt finna vägar för att bekämpa missbruket, men det är en svår fråga och det är en fråga som anknyter till en rad olika åtgärder.

Jag vill sluta, herr talman, med att säga att inte minst den internationella aspekten är viktig. Narkotikaproblemet är stort även internationellt sätt. Jag tror att det är ytterst angeläget att vi på det internationella planet försöker åstadkomma en större samling kring åtgärder för att bekämpa missbruket. Jag vill gärna stryka under vad herr Holmberg nämnde i slutet av sitt anförande: Här behöver alla goda krafter samverka, inte minst i vårt land.

Herr **HOLMBERG** (h):

Herr talman! Statsrådet Aspling hade självfallet rätt när han kände på sig att det låg kritik i mitt anförande. Jag använde visserligen inte ordet »försumelse», men det har däremot funnits en viss »eftersläpning» i regeringens sätt att angripa problemen.

Det är i och för sig bra att en särskild åklagartjänst på ett tidigt stadium har inrättats i Stockholm för dessa frågor. Skall denna tjänst och polisens arbete emellertid få någon reell effekt måste man också, som narkomanvårdskommittén har föreslagit, se över lagstiftningen och framför allt straffsättningen för försäljning av narkotika.

På senaste tiden har problemen kring användandet av narkotika blivit än besvärligare, eftersom det tydligen förekommer att narkotika av mildare slag erbjuds gratis i skolorna för att tillvänja ungdomarna till narkotikamissbruk. Det är en speciell och ny situation som vi på något sätt måste komma till rätta med, och det måste ske

genom en översyn av strafflagstiftningen.

Ett problem som växer oss över huvudet, inte bara på detta område utan även på en mängd andra håll, är massmedias sätt att behandla denna fråga. Det står utom allt tvivel att framför allt TV:s program och dess sätt att presentera problemen kring narkotikamissbruk och följdverkningarna därav har skapat förväntningar och även stimulerat intresset hos unga oreflekterande människor att utnyttja olika preparat. Det där är naturligtvis en utomordentligt ömtålig fråga, eftersom Sveriges Radio och TV har frihet att bestämma hur de skall utforma sina program. Men när det gäller problem som har livsavgörande följdverkningar för ungdomarna, så måste man försöka finna någon kontakt med Sveriges Radios ledning, så att andra röster och andra programtyper i detta avseende också kommer fram.

Statsrådet Aspling nämnde i slutet av sitt anförande att detta är ett internationellt problem, och även jag är helt på det klara med det. Det hindrar dock inte att vi också kan se det som ett begränsat internationellt problem, ett östersjöproblem. Jag nämnde bl. a. att polis- och tullmyndigheter i Sverige också måste finna en kontakt med polis- och tullmyndigheter på östra sidan om Östersjön för att vi även på så sätt skall kunna göra allt för att stoppa inflödet av narkotika till Sverige.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Det är naturligtvis angeläget att man från skolsidan gör allt för att sprida upplysning omkring narkotikafrågorna på ett riktigt och informativt sätt, och det är ju också vad som sker. Jag antar att herr Holmberg känner till att skolöverstyrelsen bedriver en omfattande upplysningsverksamhet i denna fråga. Man har tagit upp hela problemet vid olika fortbildningskurser, man har ställt upplysningsmaterial till skolornas förfogande, och man har läm-

nat anvisningar om hur information skall lämnas. Via skolöverstyrelsen har material också ställts till förfogande för utbildning av ungdomsledare. Över huvud taget kan det sägas att man under senare år har gjort en kraftsamling för att just på skolfronten ge ungdomen upplysning och varna för narkotikamissbruket. Dessutom har en rad av våra ungdomsorganisationer också tagit upp denna fråga. Man har färdigställt material, man har anordnat upplysningskurser och konferenser. Det är med andra ord en mycket omfattande verksamhet i gång på upplysningssidan.

Jag vill gärna säga till herr Holmberg att det faller ett särskilt ansvar på massmedia då det gäller upplysningsverksamheten på detta område. Det gäller att finna riktiga former, så att den s. k. upplysningen inte motverkar sitt syfte. Jag vill gärna ha sagt att i varje fall jag personligen ställer mig mycket tveksam till en hel del av det som vi fått se i televisionen under vissa tider på detta område. Men det har väl skett och sker ett tillnyktrande. Sedan narkotikavårdskommitténs betänkande framlagts har vi också fått underlaget för en saklig diskussion om åtgärder och vägar för att bekämpa missbruket. Här faller emellertid ett ansvar på alla de olika instanser som har att förmedla upplysning — det vill jag starkt understryka — och inte minst gäller det massmedia.

Det är ju så, herr talman, att narkotikamissbruket i vårt land förutsätter en omfattande illegal handel. Den övervägande delen av de centralstimulerande medel, exempelvis preludin, som insmugglas till vårt land är sannolikt fabriktillverkade. Att exakt ange varifrån narkotika levereras är svårt. Vi vet att mycket har kommit från Spanien, men en del härrör även från andra länder. Det finns läkemedelsfabriker i Tyskland, Italien, Spanien och andra länder som tillverkar centralstimulantia. En av de största tillverkarna är läkemedelsfirman C. H. Boehringer & Sohn, Ingelheim i Västtyskland, som tillverkar pre-

Ang. åtgärder mot narkotikamissbruket
ludin, med bl. a. filialfabriker och li-
censtagare i Spanien och Italien. På re-
geringens begäran — det har jag nämnt
förut — har våra beskickningar i Spa-
nien och Italien sökt vinna klarhet be-
träffande myndigheternas kontrollåtgär-
der då det gäller tillverkning och för-
säljning av bl. a. preludin och ritalina i
dessa länder. Jag skall här bara nämna
att i Spanien preludin är receptbelagt
sedan något mer än ett år. Hur pass ef-
fektiv kontrollen är i försäljningsledet
är svårt att ha någon uppfattning om.
Den tyska firman Boehringer har i en
fabrik i Barcelona tillverkat preludin i
uppenbart stor omfattning. I fjol höst
meddelades att firman upphört med till-
verkningen av preludin och i stället
marknadsfört en ny produkt, preludin
compositum, dvs. sammansatta prelu-
dintabletter. Det sammansatta består i
att ett laxeringsmedel tillsatts det nya
preparatet för att förhindra missbruk.
Man kan sannolikt på goda grunder
ifrågasätta effekten härav, men det skall
jag inte gå in på.

I Italien är det svårt att få hela fältet
belyst. Det lär finnas ett ganska stort
antal fabriker som tillverkar preludin.
Det är emellertid receptbelagt.

Det är uppenbart, herr talman, att
vi befinner oss i ett utvecklingsskede på
läkemedlens område, som måste lägga
ett särskilt ansvar på läkemedelsfirmor-
na. Våra möjligheter att påverka dessa
firmor i utlandet, det har jag redan sagt,
är begränsade. Det hindrar självfallet
inte att vi i vårt land pekar på ansvars-
frågan här. Man måste så långt möjligt
på det internationella fältet söka vägar
till en samverkan för att stoppa illegal
försäljning av de medel som vi vet ut-
gör en utomordentlig fara i detta sam-
manhang.

Eftersom herr Holmberg också kom
in på frågan om straffsatser, vill jag
hänvisa till mitt tidigare svar. Det är
frågor vi får återkomma till när propo-
sitionen föreligger.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag har med mycket
stort intresse åhört denna debatt och
sett med vilket allvar som de båda ta-
larna har dryftat detta mycket stora
samhällsproblem. Jag tycker det är
glädjande att höra vad statsrådet lägger
in i begreppet straff, men jag kan inte
underlåta att ta upp frågan också uti-
från mina funderingar i detta samman-
hang.

Detta problem har vi fått vår upp-
märksamhet riktad på under de all-
ra senaste åren. Bara i Stockholm finns
det nu över 5 000 narkomaner, och ut-
vecklingen tycks med skrämmande fart
gå mot en allt större siffra. Man ser allt
som följer i spåren: ökad kriminalitet
i alla avseenden, ett många gånger full-
ständigt åsidosättande av lag och rätt,
bara för att komma över medel för att
köpa narkotika. Det är alldeles klart
att detta problem inte enbart gäller nar-
kotika utan i hög grad påverkar brotts-
ligheten i övrigt. Därför tror jag att
försöken att stävja narkotikamissbru-
ket just nu är en av våra största sam-
hällsfrågor. Är vi då inte i den situa-
tionen att vi borde mycket radikalt
tänka om när det gäller straffsatserna
för dem som försäljer narkotika? Man
måste ställa sig själv den frågan. Ser
vi inte alltför snällt på denna sak? Vi
diskuterar frågan om brott och straff
i andra sammanhang och vill gärna ha
en liberalisering av straffen, men jag
tycker att när det gäller just dessa brott,
måste man begära en omprövning.

Finns det egentligen ett grymmare
brott än att försöka få andra att ut-
nyttja narkotika? Som herr Holmberg
sade tidigare erbjuder man ungdomar
att pröva narkotika gratis. Av upp-
täckarlust och nyfikenhet kanske ung-
domar prövar det, och så småningom
har försäljaren i sin hand en individ
som kan hänsynslöst utnyttjas till det
bittra slutet.

Vi har mycket hårda straff för mord,
men är det inte här, herr statsråd, ofta
fråga om i det närmaste detsamma som

ett rent mord? Man utnyttjar i vinstsyfte en människa, som man försöker till det yttersta pressa att skaffa mer och mer narkotika, tills denna människa är slut. Detta är mord och ingenting annat. Sådana brott borde därför också behandlas och bestraffas som mord. Jag tycker att samhällets reaktion i detta avseende måste vara mycket bestämd och hård, och jag tror att vi tvingas till ett omtänkande. Jag är inte den som brukar ivra för hårda straff, men när man ser denna utveckling blir man verkligen allvarligt oroad över att det skall finnas människor som tjänar miljontals kronor på att utnyttja andra människor till döds på det sättet.

Jag kan inte låta bli att säga detta vid det här tillfället. Det finns i bibeln ett ord som jag finner användbart i detta sammanhang: Den som förför en av dessa små, det är bättre att en kvarnsten vore bunden vid hans hals och han sänktes ned i havsens djup.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott motionerna nr 905 och 906.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 156, i anledning av motioner om rationalisering av undervisningsväsendet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om sänkt skolålder

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 157, i anledning av motioner om sänkt skolålder.

I de likalydande motionerna I: 488, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 618, av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av förutsättningarna för en successiv sänkning av åldern för inträ-

de i grundskolan eventuellt genom inrättande av en allmän förskola enligt i motionerna angivna riktlinjer samt av de pedagogiska, psykologiska och ekonomiska effekterna av sådana reformer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 488 och II: 618.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaiser* (h), *Per Jacobsson* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Wallmark* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Bohman* (h), *Ståhl* (fp), *Mattsson* (cp), *Turesson* (h), *Källstad* (fp), *Sjönell* (cp) och *Westberg* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 488 och II: 618 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av förutsättningarna för en successiv sänkning av åldern för inträde i grundskolan eventuellt genom inrättande av en allmän förskola enligt i motionerna angivna riktlinjer samt av de pedagogiska, psykologiska och ekonomiska effekterna av sådana reformer.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! I en nyligen utkommen publikation »Skolan i Sverige» inleder författaren, överdirektören i skolöverstyrelsen Jonas Orring, ett kapitel med följande ord: »Redan år 1842, då beslut fattades om att inrätta en obligatorisk sexårig folkskola, bestämdes att skolplikten skulle börja det kalenderår då barnet fyllde sju år. Det dåtida svenska samhället var ett utpräglat bondesamhälle med en befolkning starkt spridd över hela landet. I de flesta kommuner bodde människorna i små byar eller till och med i enstaka gårdar över hela kommunens område.»

Det har alltså förflutit 125 år sedan sjuårsgränsen för skolgångens påbörjande fastställdes, och det märkvärdiga har inträffat, att vi alltjämt tycks leva

Om sänkt skolålder

kvar i samma uppfattning om den lämpliga tiden att börja skolan, som fanns hos dem som för mer än ett sekel sedan skapade folkskolan. Det är som om just på detta område ingenting hade hänt. I praktiken har det ju varit så att vi i nästan alla andra avseenden försökt att noga observera och följa med i utvecklingen — ja, ibland har man till och med haft en känsla av att vi ådagalagt en alltför stor iver i de ansträngningarna. Jag kan som ett exempel nämna den oerhörda aktivitet som för några år sedan visades i departement, utskott och här i kammaren, då vi hade fått för oss att vi släpade efter i fråga om den tekniska utbildningen. Det var den gången ingen måtta på brådskan — vi skulle införa extra matematiktimmarna, snabbutbilda lärare för de tekniska skolorna och vidta en hel rad andra åtgärder som ansågs leda till att vi skulle vara liksom rustade till tänderna i fråga om den tekniska utvecklingen.

Följden av denna brådska blev bl. a. den att de ungdomar som i våras lämnade de tekniska skolorna i stor utsträckning står utan sysselsättning, i varje fall i sådana fack där de har användning för de tekniska färdigheter som de har inhämtat i skolan.

När det gäller skolåldern har dock, som sagt, ingenting skett på 125 år. Det är precis som om vi skulle leva kvar i det gamla bondesamhället med de långa avstånden mellan gårdarna, med de dåliga kommunikationerna och med en besvärande isolering för folk i allmänhet och naturligtvis för barn i synnerhet. Utvecklingen verkar att ha stått stilla just på detta område. I verkligheten är det naturligtvis inte alls på det sättet. Även här har det hänt oerhört mycket, och det har hänt oerhört snabbt. Barnen av i dag är mogna på ett helt annat sätt än de var för 125 år sedan. Isoleringen är i de allra flesta fall helt bruten. Hemmen har utrustats med tidningar, radio och TV, och barnen har sannerligen inte försummat att

ta del av allt det nya som samhället haft att bjuda på. Deras bakgrund har helt enkelt blivit en annan. Ibland blir vi väl närmast chockerade, om vi jämför vår egen barndoms situation med barnens situation i dag — jämför deras mogenhet, som av många närmast uppfattas såsom en påflugenhets och framfusighet, med vår egen barndoms blyghet och tafatthet. Förändringen till en snabbare mognad är så uppenbar att man på andra håll ute i världen redan har tagit konsekvenserna av den utvecklingen och infört skolplikt för sex-åringar.

Helt ouppmärksamman har väl inte saken varit i vårt land. Redan 1957 års skolberedning ansåg det vara en viktig samhällsrelig uppgift att under de närmaste decennierna bygga ut förskoleväsendet och uttalade att vi förr eller senare skulle bli tvingade att allvarligt överväga att inrätta förskoleklasser eller låta barnen börja skolan redan i sexårsåldern. Lekskolan innebär väl också ett trevande försök att engagera femåringar och sexåringar. Från föräldrahåll göres även mycket starka påtryckningar för att förskoleverksamheten skall komma i gång i en helt annan utsträckning än vad hittills har skett. I det sammanhanget har även förts fram frågan om förskolans anknytning till det allmänna skolväsendet.

I de motioner som ligger till grund för utskottets utlåtande ställs inte något omedelbart krav på införande av skolplikt vid sex års ålder. Motionärerna nöjer sig med att kräva en utredning om förutsättningarna för en successiv sänkning av åldern för inträde i grundskolan, eventuellt genom inrättande av en allmän förskola. Enligt motionärerna måste utredningen ta upp frågan om de pedagogiska, psykologiska och ekonomiska effekterna av sådana reformer. Det är också ganska naturligt, ty en sänkning av skolåldern är ingenting som kan beslutas och genomföras i ett sammanhang. Där finns — förutom forskning och bedömning

Om sänkt skolålder

av skolmognadsproblemet — lokalfrågorna, personalfrågorna och, framför allt för glesbygdernas del, frågan om skjutsar till och från skolan.

Beträffande skoltidens längd redovisar motionärerna två uppfattningar bland expertisen, en som går ut på att en sänkning av skolinträdesåldern med ett år i form av ett obligatoriskt förskoleår medför tioårig skolplikt och en annan som helt enkelt ger en förskjutning av den obligatoriska undervisningen med ett levnadsår nedåt, vilket innebär en nioårig skolgång.

Till frågan om förskolornas införlivande med det allmänna skolväsendet tog för övrigt statsutskottet och riksdagen ställning redan 1964 utan att något nämnvärt hänt sedan dess. Den utredning som nu påyrkas bör emellertid också uppmärksamma denna sida och syssla även med frågan om inte en organisatorisk samverkan mellan de båda skolformerna bör komma till stånd redan nu bl. a. i form av gemensamma studiedagar för förskollärare och lågstadielärare.

Forskningen måste naturligtvis i det här sammanhanget tillmätas synnerligen stor betydelse. Tyvärr är forskningen inom barnpsykologin och småbarnspedagogiken i vårt land klart underdimensionerad. Den förekommer över huvud taget knappast mer än i form av den begränsade forskning som bedrivs vid barnpsykologiska forskningsinstitutionen vid lärarhögskolan i Stockholm, där den dock på grund av bristen på medel och personal som sagt blivit eftersatt.

Herr talman! Det finns mycket att tillägga i denna betydelsefulla och intressanta fråga. Av det jag redan sagt torde emellertid framgå att det i dag inte gäller att avgöra, om vi skall sänka skolpliktsåldern från sju till sex år. Även om jag för min egen del är helt övertygad om att en sådan sänkning är möjlig, återstår så många problem att klara upp, inte minst med hänsyn till att vår nuvarande skola brottas med

betydande svårigheter, så betydande att en reform i dag bara skulle bli en reform på papperet, och det slags reformer har vi väl redan haft nog av. Vad det i dag är fråga om är att avgöra, om det nu är dags eller inte att sätta i gång den utredning som säkerligen kommer att ta sin rundliga tid men som är absolut ofrånkomlig, om vi skall kunna lösa det problem som aktualiserades redan av 1957 års skolberedning, alltså för tio år sedan.

För reservanternas råder det ingen tvekan om att utredningen är nödvändig, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att i likhet med herr Axel Andersson ge några synpunkter beträffande frågan om inrättandet av en obligatorisk förskola eller eventuellt påbörjande av skolan vid sex års ålder.

Detta är ett frågekomplex vars sociala, pedagogiska och psykologiska aspekter måste noga övervägas. Samma sak gäller den ekonomiska sidan. En obligatorisk förskola, hur den nu än blir ansluten till grundskolan, kommer givetvis att bli mycket kostsam för staten. Kan man därmed dock nå en god anpassning till efterföljande skolgång måste givetvis den kostnaden vara välförsvarlig, framför allt ur sådana synpunkter som barnens trivsel och föräldrarnas mindre besvär när det gäller tillsynen av barnen. Detta är fördelar, som man väl inte precis kan mäta i pengar, men vinsten är säkerligen icke föraktlig.

Ett frågekomplex i negativ riktning blir naturligtvis i detta sammanhang: Vilka resurser har samhället att sätta in för att ta hand om en obligatorisk förskola?

Den motion, som herrar Hedlund och Ohlin har väckt till årets riksdag, pekar på dessa förhållanden. Man vill

Om sänkt skolålder

där lägga stor vikt vid att denna fråga på allvar tas upp till belysning, givetvis i syfte att åstadkomma en positiv lösning.

Förskoleundervisningen har varit på tal i många år. Herr Axel Andersson räknade upp några av de kommissioner och utredningar som har sysslat med frågan, och jag får kanske göra en liten komplettering. Redan 1940 års skolutredning var som bekant intresserad av att denna fråga uppmärksammades, inte bara ur sociala och pedagogiska synpunkter utan även ur andra synpunkter. Det tyder på att det förelåg ett mycket positivt intresse för frågan redan då. Om jag fortsätter i uppräkningsrad, vill jag framhålla att också 1946 års skolkommission talade för en utbyggnad av förskoleinstitutionerna, även om denna del inte ingick i utredningens direktiv. Kommissionen uttalade emellertid följande: »Ett närmare pedagogiskt samarbete mellan förskolan och egentliga skolstadier måste uppmuntras.» Denna linje kan väl också sägas vara skolöverstyrelsens, som i sitt yttrande över motionen framhåller att styrelsen redan tidigare har ansett att barnstugor och förskolor bör sortera under skolmyndigheten.

Grundskolebetänkandet tog också upp denna fråga, fastän den inte heller ingick i beredningens direktiv. En av ledamöterna i beredningen, nämligen herr Larsson i Hedenäset, väckte emellertid tillsammans med några andra centerpartister en motion i frågan till 1964 års riksdag. Det var riksdagens beslut med anledning av denna motion som herr Axel Andersson refererade till när han påminde om att riksdagen i det sammanhanget biträdde motionsförslaget och begärde en utredning i denna fråga.

Den fortsatta behandlingen av frågan efter 1964 års riksdag är egentligen ganska underlig. Var blev denna utredning av?

Jag har mig bekant att den av statsrådet överlämnades till familjebered-

ningen. Vad har resultatet blivit? Man har inte sett något resultat alls! Förmodligen har denna fråga inte alls blivit utredd, utan den har kanhända så att säga blivit förd åt sidan.

Jag har en känsla av att det inom regeringspartiet finns de som tycker att förskolan skulle vara någon sorts konkurrent till barndaghemmen. En sådan tankegång har jag mycket svårt att förstå. Både förskolor och barndaghem måste uppenbarligen ha sin mycket viktiga mission att fylla. De är var för sig mycket viktiga institutioner och bör kunna komplettera varandra.

Jag tycker att alla skäl som anförs i skolöverstyrelsens skrivelse talar för att denna fråga bör utredas ytterligare. Men märkligt nog slutar skolöverstyrelsen med att säga, att frågan inte behöver utredas, att den är utredd tillräckligt. Man får en känsla av att skolöverstyrelsen anser sig sköta denna sak bäst själv och att parlamentarikerna inte skall göra sig besvär och lägga sig i frågan. Eller det kanske ingår, herr talman, i spelreglerna att man skall avstyrka sådana här motioner.

Vi torde dock kunna vara överens om att vår tid har gynnsammare betingelser för en tidigare skolgång. Här har förut räknats upp en del skäl, och jag kan understryka att radio, TV och snabba kommunikationer har mycket att betyda i detta hänseende.

Men hur mycket betyder dessa faktorer? Vad är så att säga en lämplig dos för dessa små skolaspiranter? Vad är den pedagogiskt lämpliga avvägningen för 6-åringar, och hur skall anslutningen till grundskolan ske? Det är många sådana frågor som man skulle vilja ha svar på.

Utskottet anför att vår vetenskapliga forskning på detta område inte ännu hunnit så långt men konstaterar att vi ändå bör utbygga förskolan inom den ram denna för närvarande har. Denna ram är, förmodar jag, identisk med barnstugornas. Hur vet man då, att man handlar rätt inom denna ram? Ut-

Om sänkt skolålder

skottet vill alltså låta denna viktiga fråga om den pedagogiska anslutningen till grundskolan ske på en höft, enligt detta resonemang. Ännu har vi inte sett något prov på en plan för anslutning.

En stark föräldraopinion stöder helt säkert en utbyggnad av förskolan. Ett skäl är givetvis föräldrarnas önskan att ge sina barn en så god och riktig uppfostran som möjligt. Ytterligare skäl är att man vill få barnen sysselsatta på ett vettigt sätt. Hur många mammor har inte inför sina ambitiösa 6-åringar utbrustit: Tänk om du ändå kunde få börja skolan!

Jag har här, herr talman, velat understryka önskvärdheten av att denna mycket betydelsefulla fråga blir riktigt utredd. Många instanser är av samma mening.

Till detta kommer — jag vill än en gång understryka det — att riksdagen 1964 begärt en sådan utredning. Men denna har inte kommit till stånd, utan om jag fattat det rätt har detta riksdagsbeslut helt nonchalerats.

Herr talman! Därför yrkar jag bifall till den föreliggande reservationen.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! I de motioner, som ligger till grund för det nu behandlade utlåtandet från statsutskottet, framhålles att en stark föräldraopinion står bakom kravet på utbyggnad av förskolan. Det har vi ju bevis för genom den snabba utbyggnad som under flera år har skett av lekskolorna.

Här har ju tidigare erinrats om att riksdagen år 1964 beslutade att det skulle ske en utredning om förskolan, men vi vet ju alla att den aldrig har kommit till stånd. Visserligen sade statsrådet Odhnoff i ett interpellationssvar i februari i år, att utredningen hade skett — den hade skett i familjeberedningen. Men i det förslaget som vi har fått från familjeberedningen finns endast förslag om hur barntillsynen skall ordnas.

Jag tycker nog att det kan vara på

tiden att vi klarare ser skillnaden mellan barntillsyn och förskola. Barntillsynen på barndaghem eller på annat sätt avser att ta hand om barnen när föräldrarna förvärvsarbetar. Man skall ha tillsyn av barnen. Men förskolan är ju, såsom framhållits i vårt förslag, en förberedelse för grundskolan och bör vara tillgänglig för alla barn, oavsett om båda föräldrarna förvärvsarbetar eller inte. Den bör alltså göras obligatorisk och till en början omfatta ett år, men vi bör sträva efter att göra den minst tvåårig. Som det sagts tidigare bör den också inordnas under det allmänna skolväsendet.

Om nu regeringen inte har intresse av att utreda denna fråga och inte har intresse av att eventuellt införa en allmän förskola, tycker jag att man ärligt skall säga ifrån om detta och inte krypa bakom påståendet att frågan är utredd av familjeberedningen. Om vi skall anse att så är fallet, kan vi verkligen tala om den borttappade förskolan.

Jag förstår inte vad utskottsmajoriteten menar när den skriver: »Det angelägna i dagens läge är enligt utskottets mening att man inom ramen för den organisation vi för närvarande har successivt bygger ut förskolan i dess nuvarande form och etablerar ett närmare samarbete mellan förskolan och grundskolans lågstadium.»

Jag känner inte till någon organisation för en förskola. Den organisation som finns är för barntillsynen.

Helt personligt är jag också kritisk mot reservanterna. Jag tycker att de kanske har litet för bråttom att tala om önskemålet om sänkt skolålder. Jag är inte motståndare till att vi småningom sänker skolåldern. Men jag tycker att det för dagen väsentliga är att vi får förskolefrågan utredd och att vi kan göra alla barn delaktiga av förskolan. När vi har nått så långt att alla barn kan gå i förskola tror jag att vi ganska snabbt kan sänka skolåldern, i varje fall när vi har fått till stånd en tvåårig förskola.

Om sänkt skolålder

När vi talar om förskolan tycker jag inte heller att vi som ett första mål skall se att barnen skall sluta grundskolan ett år tidigare. Det första vi bör göra är att utreda förskolefrågan för att få förskolan obligatorisk och inordna den i det allmänna skolväsendet.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! När högerpartiets representanter i statsutskottet anslutit sig till detta utredningskrav, har vi gjort det för att vi anser att tiden nu är mogen att systematiskt analysera förutsättningarna för en sänkt ålder för inträde i grundskolan.

Otvivelaktigt är många problem förknippade med detta, och det är väl inte en klart entydig uppfattning att man skall sänka skolåldern, även om det finns en rätt utbredd opinion för en sådan åtgärd. Reservanterna har ju förutsatt att denna utredning skall vara förutsättningslös. Alla de stora skolreformer som vi vidtagit under senare tid har föregåtts av en rad utredningar, och jag vågar påstå att utredningarna i samtliga fall arbetat under en mycket betydande tidspress. I inget fall har man kunnat säga att utredningarna tillsatts i tillräckligt god tid.

När nu majoriteten avvisar tanken på att få till stånd denna utredning, så anför den en något märklig argumentering. Den säger, att vi är nödsakade att få till stånd en väsentligt vidgad forskning för att över huvud taget kunna göra bedömningarna. Det är jag enig med majoriteten om. Vi har inte kommit så långt att vi med någon säkerhet kan svara på dessa frågor. Men om det skall vara möjligt att uppnå en målsatt och samordnad forskning, så krävs en ram för denna och den ramen blir en sådan utredning som reservanterna här förordar.

Självklart kommer även de ekonomiska problemen in i sammanhanget. Ingen har väl något att säga emot fru Olsson, när hon begär en snabb ut-

byggnad av förskolan, vilken i första hand skulle kunna vara frivillig och tillgänglig för alla men kanske i nästa steg kan bli ett obligatoriskt inslag. Även den frågan bör denna utredning titta på.

Flertalet länder i Europa har sedan lång tid tillbaka eller nyligen gått över till en sänkt startålder för den egentliga skolan, även om de dessförinnan har en förskola. Det vore märkvärdigt om Sverige skulle vara i en så helt annorlunda situation än de övriga länderna när det gäller den fysiska och psykiska mognaden. Det är alltså såvitt jag förstår klara motiv som talar för att denna utredning snarast möjligt bör komma till stånd.

Jag ber därför, herr talman, att få tillstyrka reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Här har i debatten framhållits en del olika ting, som jag bara som hastigast vill vidröra. Man nämnde t. ex. 1842 års folkskolestadga, och där har jag i sak ingenting annat att säga än att jag tycker att de som beslöt om 1842 års skolstadga var ganska framsynpta eftersom den visat sig vara hållbar i cirka 125 år.

Vad beträffar förskolan tror jag inte att det finns några delade meningar mellan majoriteten och reservanterna. Vi uppskattar förskolan allesammans, men jag vill erinra om att det är en frivillig skola och att det framför allt är kommunerna som har att agera när det gäller förskolorna.

Sedan har det talats om en »successiv förändring». Jag förstår inte riktigt hur man skulle kunna ordna denna successiva förändring, men allting går ju att lösa på ett eller annat sätt. Det är kanske meningen att barnen på vissa orter skall börja sin skolgång vid 6-årsåldern, under det att de i andra skoldistrikt skall börja sin skolgång senare. Jag skulle tro att det kommer att skapa ganska stora problem, om man skulle gå på den linjen.

Om sänkt skolålder

Det har också nämnts om 1946 års skolkommissons utlåtande på denna punkt. Då jag hade nöjet att tillhöra kommissionen, vill jag erinra om att vi hade en lång diskussion om dessa problem, ehuru detta inte var direkt utskrivet i direktiven till kommissionen. Vi vägde mycket noga de olika möjligheterna mot varandra, men till sist måste vi enhälligt stanna vid att i varje fall under en viss tid bibehålla systemet med en skolinträdesålder av 7 år.

Att vi från vårt partis sida skulle anse, att förskola och barndaghem är konkurrenter, är alldeles felaktigt. Jag förstår inte varifrån en sådan tanke har kommit.

Jag måste till herr Larsson säga, att han fällde ett yttrande som jag tycker i hög grad drabbar statsutskottets andra avdelning. Jag vill fråga de övriga ledamöterna i andra avdelningen, om detta uttalande är riktigt. Han sade så här: »Eller ingår det i spelreglerna, herr talman, att man skall avstyrka sådana här motioner?»

Jag tror inte att det finns någon som vill understryka ett sådant uttalande. Senast i går kväll fick jag från en riksdagsman som tillhör oppositionen det erkännandet, att vi icke har tagit hänsyn till varifrån motionerna har kommit utan har försökt att behandla dem så rättvist som möjligt. Och beslutet med anledning av den föregående motionen, som vi nyss har behandlat, är väl kanske ett tecken i den riktningen.

Jag vill poängtera att förskolans utbyggnad är i mycket hög grad en kommunens angelägenhet. Vi vet att det råder skiftande förhållanden på detta område. Utskottet kan inte dela motionärernas uppfattning att tiden för en omprövning av skolinträdesåldern nu är inne och fortsätter på följande sätt: »Som ett huvudskäl för sin ståndpunkt vill utskottet framhålla, att den vetenskapliga forskningen om den psykiska utvecklingen hos förskolebarn och barn i de lägre skolåldrarna ännu långt ifrån hunnit ge tillräckligt underlag för en

bedömning av frågan. En kraftig utveckling av denna forskning är därför inte bara önskvärd — vilket motionärerna också anser — utan en förutsättning för att de många problem, som är förknippade med frågan om skolinträdesåldern, skall kunna bli allsidigt belysta och penetrerade i en utredning av den art motionärerna tänkt sig.»

Det skulle inte förvåna mig om det i denna kammare finns en del föräldrar som varit med om att i praktisk verksamhet pröva, att ett eller flera av deras barn fått börja sin skolgång vid 6-årsåldern. Har man varit med om detta, tror jag nog att man inte är så tvärsäker längre på att 6-årsåldern är den lämpliga tiden, ty vi har många exempel på att det hela inte har utfallit så lyckligt som man från början trodde.

Jag tycker inte att vi bör uppehålla oss vid ett sådant resonemang som att man skulle låta barnen börja skolan vid 6-årsåldern för att — som någon talare här nämnde — föräldrarna skulle bli kvitt barnen ett år tidigare. Hela denna fråga har en mycket djupare betydelse än så.

Även rörande dessa motioner har vi begärt ett utlåtande från den ansvariga myndigheten, SÖ. Jag vill erinra om några satser som SÖ har anfört i sitt remissyttrande:

»De skäl som talar för en tidigare skolstart eller i varje fall tidigare kontakt med undervisning i egentlig mening är främst de sociala. Barn som kommer från mindre studievänliga miljöer är ofta handikappade i förhållande till kamrater som växt upp i studievänlig miljö. Detta påverkar i hög grad möjligheterna vid den första inläringen. En bättre förutsättning för en god skolstart skulle barnen få om förskoleorganisationen utbyggdes som SÖ ovan har nämnt. Vidare kan framhållas att SÖ ägnar stor uppmärksamhet åt skolstartens problem och åt den inskolning som måste förekomma. Det sker bl. a. genom försök med olika slag av inskolning. Man bör framför allt undersöka om det

Om sänkt skolålder

finns ytterligare möjligheter till ett mer flexibelt system för skolstart så att den blir baserad mer på barnens mognad än på deras biologiska ålder. Enligt SÖ:s uppfattning bör samhället och dess skolmyndigheter i första hand satsa på en snabb utbyggnad av förskoleinstitutionen. Den lokala samordningen och det praktiska samarbetet mellan förskola och lågstadium är därvid av väsentlig betydelse, liksom även en intensifierad forskning rörande förskoleålderns psykologi och pedagogik. Ingen av dessa uppgifter torde emellertid kräva ytterligare utredningar utöver dem som redan gjorts; det viktigaste är i stället ett konkret förverkligande av de intentioner som redan föreligger och för vilkas genomförande redan avsevärda insatser gjorts men likväl betydande ytterligare resurser behövs. SÖ finner inte skäl att förorda den av motionärerna yrkade ytterligare utredningen.»

Jag vill endast tillägga, att som bekant förekommer varje år skolmognadsprov. Det är också bekant att dessa undersökningar i ganska stor utsträckning visar, att många sjuåringar inte är skolmogna. Då förstår var och en, att procenttalet av icke skolmogna barn skulle bli väsentligt högre om vi gick in för att barn skulle börja skolan vid sex års ålder.

Om vi nu eller senare beslutar en sådan förändring skall vi också vara medvetna om vad det betyder. Bl. a. tillföres 110 000—120 000 barn det obligatoriska skolväsendet under nio år. Jag tror att vi måste vara överens på den punkten, att vi i varje fall nu varken har skollokaler eller lärare för att möta en sådan anstormning till den obligatoriska skolan. Att detta dessutom skulle kosta mycket stora pengar förstår envar. Så blir också förhållandet när än vi övergår till en sådan förändring.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Herr Näsström åberopade SÖ:s remissyttrande och underströk särskilt några rader, där SÖ talar om en tidigare skolstart och påstår att det egentligen främst är sociala skäl som talar för det samt att barn, som kommer från mindre studievänliga miljöer, ofta är handikappade i förhållande till de kamrater som har vuxit upp i en studievänlig miljö.

Nog är det uttalandet ganska underligt. Om jag inte minns fel är det samma person, överdirektör Jonas Orring, som har skrivit under detta SÖ:s yttrande och författat den nyligen utkomna publikationen Skolan i Sverige. I publikationen talar han om att det för 125 år sedan, då vi i stort sett var ett bondesamhälle, var befogat med att bestämma att barn skulle börja skolan vid sju års ålder. Men skillnaden mellan den tidens studiemiljö och den som nu i allmänhet råder är väl så stor, att den ekvation som ställts upp av skolöverstyrelsen helt enkelt inte går ihop.

Det framgick av herr Näsströms anförande att det skulle bli mycket besvärligt om man i vissa distrikt satte intagningsåldern till sex år, medan man i andra höll fast vid sjuårsåldern. Det är klart att det skulle medföra vissa problem, men vi har ju i fråga om skolan i stor utsträckning bedrivit försöksverksamhet inom vissa distrikt. Jag förstår inte varför det skulle vara svårare att bedriva försöksverksamhet med en förskola än det har varit i andra sammanhang.

Herr Näsström sade vidare, att det fanns de som menade att det inte var så säkert att det var lyckligt att barnen började skolan vid sex års ålder. Det är väl heller ingen av reservanterna, som är alldeles tvärsäker på den saken. Det är ju därför vi inte begär, att riksdagen nu skall bestämma att skolåldern skall sänkas till sex år, utan vi begär en utredning som skall klarlägga alla hithörande problem.

Jag håller med herr Näsström om att

Om sänkt skolålder

vi i andra avdelningen inte brukar snegla — i varje fall inte alltför mycket — på varifrån en motion kommer, utan den blir sakligt behandlad i avdelningen. Det är vi fullständigt överens om. Men nu fattade jag för min del inte heller saken så, att herr Thorsten Larsson, som sitter i avdelningen, gick till angrepp mot oss utan att hans kritik avsåg skolöverstyrelsens yttrande över motionerna.

Herr talman! Herr Näsström började sitt anförande med att konstatera, att 1842 års män var framsynta då de fattade ett beslut som nu har hållit i 125 år. Det vore ju angenämt om det längre fram i tiden skulle stå någon ledamot av riksdagen, inte i denna talarstol men i enkammarriksdagens talarstol, och säga att 1967 års män var framsynta som beslutade om en utredning i denna fråga.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill först rätta till det missförstånd som uppstått beträffande min kritik av skolöverstyrelsens skrivelse, då jag sade att man får uppfattningen att skolöverstyrelsen sköter denna sak och att parlamentarikerna ej göra sig besvär. Vidare uttryckte jag, med anledning av att det har kommit fram så många sådana där skrivelser på senare tid, den förmodan att det hörde till spelreglerna att skolöverstyrelsen avstyrker motioner som väcks på skolans område.

Jag vill gärna betyga för herr ordföranden i statsutskottets andra avdelning att — som redan herr Axel Andersson sade — vi tycker att avdelningen behandlar frågorna med största saklighet. Jag vill gärna säga till herr Näsström, att detta omdöme inte minst omfattar vår värderade ordförande själv. Därmed hoppas jag att den frågan är avklarad.

Jag tyckte att herr Näsströms anförande andades en ganska positiv inställning till förskolan och till själva

saken. Jag fann inte detta så underligt, eftersom jag vet att herr Näsström 1964 livligt deltog i debatten för att få fram en utredning om förskolorna.

För att det inte skall bli mer missförstånd, skadar det kanske inte att jag också säger några ord om inställningen hos regeringspartiet. 1964 års riksdagsbeslut, som föregicks av de motioner jag nämnt om, föreslogs av en enhällig avdelning. Sedan kunde man märka en ganska intensiv opinion från visst håll inom regeringspartiet för att slå ned detta avdelningens enhälliga beslut. Det lyckades inte, utan riksdagen beslöt begära utredning. Det är ganska märkligt att man, tydligen ifrån samma håll inom regeringspartiet, lyckades med prestationen att få denna riksdagsskrivelse bara överlämnad till en sittande utredning, som aldrig kom att utreda denna fråga. Fru Olsson påpekade vad statsrådet Odhnoff sade, och var och en kan ju läsa reciten på sidan 7, av vilken man inte kan få ut någonting annat än att det inte blivit någon utredning om förskolan.

Därför må jag säga att det är angeläget för riksdagen att få fram en sådan utredning. Frågetecknen är ju många. Vilken är den lämpligaste vägen? Personligen lutar jag mera åt förskolan, men en utredning får väl visa vilket som är det riktiga, förskola eller sänkning av skolåldern till sex år. Utredningen skall vara förutsättningslös.

Herr Näsström sade, att detta är kommunernas angelägenhet. Ja, kommunerna har huvudmannaskapet, men staten kommer ju inte ifrån en mycket stor kostnad. Det är också staten som måste göra utredningen och lägga fram planerna. Med detta menar jag att mycket starka skäl talar för att vi får fram en utredning.

Fru OLSSON, ELVY, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Näsström säger, att det är kommunernas sak att ordna

Om sänkt skolålder

förskolor, precis som staten då varken skulle ha intresse eller ansvar för dessa. Är inte början på utbildningen lika viktig som fortsättningen?

Riksdagen fattade, jag tror det var år 1966, ett beslut att inget statsbidrag skall utgå till lekskolor och förskolor. Till en mindre del av lekskoleverksamheten kan man dock få bidrag genom att den ordnas i samband med barntillsyn i den integrerade barnstugan. Men jag finner i utredningen angående familjedaghemmen, att utredningsmannen är ute även efter denna lilla verksamhet, som nu finns inom den integrerade barnstugan. Det föreslås, eller den tanken framföres i varje fall, att tiden i lekskolan skall förlängas till fem timmar för att på det sättet få en mera utvidgad barntillsyn till gagn för de deltidsarbetande mödrarna. Detta måste betecknas som ytterligare ett försök att avskaffa den lilla lekskoleverksamhet som nu finns i barnstugan.

Om man, herr Näsström, har intresse för förskolan, måste vi också skapa en fast form och en fast organisation för förskolan och inte bara skjuta över både ansvar och kostnader på kommunerna.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Här har åter erinrats om 1842 års män, om vi får uttrycka oss så, och jag framhöll att jag ansåg dem framsynta när det gällde barnens inträdesålder i skolorna. Men kanske var de det inte lika mycket i ett annat avseende — som bekant dröjde det ända fram till 1880 innan den tanke som fördes fram av 1842 års män var helt genomförd i vårt land.

Om vi nu tänker oss en omedelbar utredning på det område vi diskuterar i dag, misstänker jag att det av olika skäl kanske kommer att dröja ungefär lika länge innan vi kan säga att vi helt genomfört denna omändring. Vi vet hur hastigt det sker förändringar. Om vi tänker oss en utredning just nu och

om man då menar att det skall bli ett obligatorium, så vet vi allesammans att vi icke har lokaler, att vi icke har lärare och vi icke har ekonomiska möjligheter att nu genomföra en sådan operation. Och detta, herr talman, tycker jag är viktigt i detta sammanhang.

När det gäller förskolorna menade jag med mitt yttrande att det alltid, oavsett om det gäller barndaghem eller liknande, är kommunernas initiativ som skall göra sig gällande om någonting skall ske på detta område.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Jag vill med anledning av herr Näsströms senaste påpekande om vilken lång tid det tog innan 1842 års skolreform var helt genomförd framhålla, att det väl är så, att ju längre tid det tar att helt genomföra en reform, desto viktigare är det att göra alla utredningar och förberedelser i så god tid som möjligt.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Bara en liten replik i sammanhanget!

Herr Näsström sade, att vi ännu inte hade tillräckligt med lokaler och inte heller tillräckligt med lärare. Nej, men dessa problem skall väl inte behöva vara lösta innan en utredning har tillsatts.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 61.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Ang. lärarnas arbetsförhållanden

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 158, i anledning av motioner om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna, m. m.

I de likalydande motionerna I: 393, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 498 av herr *Ohlin m. fl.*, hade, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen skulle besluta, *dels* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1968 års riksdag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna omfattande de närmaste budgetåren, varvid särskilt förutsättningarna borde prövas att mot bakgrund av de begränsade resurserna

Ang. lärarnas arbetsförhållanden

utbygga dessa skolformer i den omfattning och inom den tidsram statsmakterna förutsatt, *dels ock* att i skrivelse till Kungl. Maj:t anföra de synpunkter på lärarnas arbetsförhållanden, vilka berörts i motionerna.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avsåge förslag om en utbyggnadsplan för de gymnasiala skolorna;

2. att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avsåge lärarnas arbetsförhållanden.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin (h)*, *Axel Andersson (fp)*, *Kajser (h)*, *Per Jacobsson (fp)*, *Nils Theodor Larsson (cp)*, *Wallmark (h)*, *Thorsten Larsson (cp)*, *Bohman (h)*, *Ståhl (fp)*, *Mattsson (cp)*, *Turesson (h)*, *Källstad (fp)*, *Sjönell (cp)* och *Westberg (fp)*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 393 och II: 498 i vad de avsåge lärarnas arbetsförhållanden i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anfört.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! I detta utlåtande från statsutskottet tas bl. a. frågan om lärarnas arbetsförhållanden upp till behandling. Frågan har ju diskuterats åtskilliga gånger i denna kammare, och en särskild utredning tillsattes 1964 för att behandla problemet.

Vi har i dag klubbat utlåtandet nr 156 från statsutskottet, i vilket frågan om en rationalisering av undervisningsväsendet behandlas. I det utskottsutlåtandet understryker utskottet vikten av att myndigheter på olika nivåer inom undervisningsväsendet ständigt håller rationaliseringsaspekten aktuell för sig och söker sig fram i olika riktningar.

Ang. lärarnas arbetsförhållanden

En sådan viktig aspekt är, menar jag, anpassningen av arbetsuppgifterna till personalens kvalifikationsnivå. Det gäller inom skolväsendet och inom all offentlig verksamhet. När det gäller lärarna kan det innebära att de får mera hjälp med skrivarbeten och liknande uppgifter så att de skall kunna ägna mer tid åt de uppgifter som de skall vara specialister på, nämligen de pedagogiska.

Detta är så mycket mera nödvändigt, om vi skall kunna förverkliga intentionerna i vårt nya skolväsende, som ställer så stora krav på våra lärare. Lärare och skolledare har i alla år sysslat med biträdesuppgifter i en omfattning som ofta är otänkbar för motsvarande befattningshavare inom andra områden därför att det är orationellt och ekonomiskt. Först på sistone har statsmakterna och kommunerna börjat intressera sig för denna form av rationalisering för våra lärare, och då har det tyvärr ofta skett halvhjärtat. Man skall inte generalisera, och det är väl olika i olika skolor, men jag tror att de, som känner till förhållandena och kanske på nära håll sett hur det är, vet att lärare många gånger sysselsättes med sådana uppgifter som andra skulle kunna klara mycket bättre. Lärarna bör, som jag sade tidigare, kunna få ägna sig åt sina huvuduppgifter.

I en reservation av herr Virgin m. fl. har det framhållits, att det är viktigt att redan nu vidtaga åtgärder för att motverka vissa brister i lärarnas arbets-situation. Det är angeläget att statsmakterna svarar för t. ex. att skrivbiträdestjänster inrättas i skolorna för lärarnas hjälp i större utsträckning än vad som nu normalt är fallet. Det är också lämpligt att rekommendationer beträffande inrättandet av arbetsrum utfärdas, så att detta tas med i lokalprogrammen för de skolbyggnader som skall uppföras eller de ombyggnader som skall ske. Sådana provisoriska åtgärder behövs inte försvåra, anser reservanterna, utan kan snarare underlätta ett ge-

nomförande av de reformer som utredningen från 1964 sysslar med och som vi så småningom får se resultat av.

Herr talman! Jag har med detta velat yrka bifall till den reservation som fogats till statsutskottets utlåtande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill bara återge ett litet avsnitt av utskottets utlåtande: »Vad angår lärarnas arbetsförhållanden får utskottet uttala sin anslutning till motionärernas grundtanke, nämligen att man på olika sätt måste söka bereda lärarna bättre arbetsförhållanden. Med hänsyn till pågående utredningsarbete anser sig utskottet dock inte böra gå in på vilka konkreta åtgärder som lämpligen bör prövas, och utskottet finner därför inte anledning föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t framföra några synpunkter i frågan. Under hänvisning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet ifrågavarande motionsyrkanden.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag vill först livligt understryka vad herr Nyman sagt i den här frågan. Jag tror att utskottets ledamöter i stort sett är överens om det mesta härvidlag, och att majoriteten ändock har avstyrkt motionerna sammanhänger, som herr Näsström sade, med det pågående utredningsarbetet.

Emellertid är det väl ingen tvekan om att det råder en felaktig ansvars- och kostnadsfördelning mellan stat och kommun, och på det området finns det en rad aktiviteter som kan påbörjas omgående för att förbättra lärarnas arbetssituation, utan att avvakta det speciella utredningsarbete som pågår.

Jag hade anledning att säga det i den allmänpolitiska debatten, och jag vill vid det här tillfället ännu en gång un-

Om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik

derstryka att det finns en rad åtgärder, som vi är överens om, som ligger vid sidan av utredningsarbetet och som skolöverstyrelsen och regeringen kan vidta på riksdagens rekommendation.

Därför har vi reservanter velat ge till känna dessa synpunkter för regeringen, så att den kan handla omgående, ty lärarnas arbetssituation är så pressad att de inte kan utveckla den effektivitet som annars vore möjlig med hänsyn till den utbildning de har.

Herr talman! Med dessa ord vill jag tillstyrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i punkten 1.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nyman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 158 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nyman* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 59.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 159, i anledning av motion om litterär uppläsningsverksamhet i skolor och bildningsorganisationer, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 160, i anledning av motioner om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik.

I de likalydande motionerna I: 498, av herr *Lidgard* och fröken *Stenberg*, samt II: 638, av fru *Sundberg*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag rörande anordning av fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik åtminstone vid någon lärarutbildningsanstalt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 498 och II: 638.

Herr **LIDGARD** (h):

Herr talman! Det förslag som fröken *Stenberg* och jag har fört fram om en

Om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik

fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik är inte hämtat så där hux flux ur luften, utan det har en fast förankring i tre hållpunkter.

Den första hållpunkten är skolöverstyrelsens förslag till anslagsäskanden för innevarande budgetår, i vilka skolöverstyrelsen i anslutning till en framställning från Göteborgs högre samskola om vissa statsbidrag anförde den motiveringen att man bedrev en försöksverksamhet enligt Montessorimetoden och att den försöksverksamheten ansågs värdefull.

Skolöverstyrelsen hade varit och tittat på Göteborgs högre samskola, och den titten avspeglade sig i ett resolut och kraftfullt uttalande i förslaget till anslagsäskanden, där styrelsen framhöll att enligt Montessorimetoden skolarbetet skall domineras av att man konsekvent utgår från barnet självt och dess aktivitet. Styrelsen fortsätter: »Individualiseringen är långt driven, och varje elev arbetar i sin egen takt och väljer i mycket hög grad sin verksamhet. Av arbetsresultaten vid Göteborgs högre samskola framgår att eleverna också i regel väljer sin verksamhet på så sätt att den gagnar deras utveckling. Man frapperas av det intresse och framför allt den koncentration som eleverna visar, när det gäller enskilt arbete eller arbete i grupp. Det finns», avslutar skolöverstyrelsen, »all anledning att för grundskolans räkning ta vara på de erfarenheter, som ett studium av konsekvent tillämpning av Montessoripedagogiken kan ge.» Det är alltså den grund som skolöverstyrelsen har givit för vår motion.

Den andra hållpunkten är målsmännens önskemål att de elever som de är ansvariga för skall kunna gå i en skola där man bedriver undervisning enligt Montessorimetoden. Det har visat sig att det finns ett mycket starkt föräldraintresse. Köerna är långa där sådan undervisning meddelas, och förfrågningarna är mycket omfattande.

Den tredje hållpunkten för motionen

är att man har startat försöksverksamhet med Montessoriundervisning i Göteborg, i Stockholm, i viss utsträckning i Malmö och även på några andra håll. Men vi utbildar icke lärare i vårt eget land med tillräckliga kunskaper om denna verksamhet. De lärare som finner undervisningsmetoden effektiv och bra är hänvisade till att komplettera sin svenska lärarutbildning med en rätt omfattande kursverksamhet i utlandet, i stort sett på egen bekostnad.

Det är den situationen som vi med vår motion har velat råda bot på. Vi tycker att om det allmänna medger försöksverksamhet med denna undervisningsmetod, så skall man inte bakvägen strypa möjligheterna genom att inte anordna en lärarutbildning. Vi har i all blygsamhet föreslagit att man vid någon lärarhögskola också skulle ha en linje med utbildning i Montessoripedagogik. Det behöver naturligtvis inte uppfattas så att denna linje skall ligga vid sidan av all annan utbildningsverksamhet som bedrivs vid lärarhögskolan. Utbildningen kan med all säkerhet integreras på ett förnuftigt och effektivt sätt.

Mot denna bakgrund tycker jag att det liksom skulle ha varit upplagt för ett bifall till vår motion. Men nu har ju dess värre utskottet hört skolöverstyrelsen en gång till i denna fråga. Skolöverstyrelsen har avlåtit ett rätt långt yttrande över vår motion, och det är alldeles uppenbart inte samma person som hållit i pennan när man skrev anslagsäskandena och när man skrev detta yttrande.

Jag har i min hand en inom skolöverstyrelsen utarbetad promemoria om Montessoriundervisningen. Jag har anledning att gissa mig till på vilken avdelning den är utarbetad. Den har i varje fall i viss utsträckning legat till grund för det yttrande som skolöverstyrelsen avgivit i detta ärende. Jag upplever yttrandet litet grand som en reminiscens av de strider som förekom för ett tjugotal år sedan mellan olika pe-

Om fullständig lärarutbildning i Montessoripedagogik

dagogiska riktningar, framför allt när det gällde förskoleundervisningen. Det slår emot mig någon sorts förgrämdhet över att Montessoripedagogikens företrädare kanske inte lyckats hävda sig propagandmässigt eller PR-mässigt bättre än företrädare för andra pedagogiska riktningar. De andra har arbetat mer på de inre linjerna och måhända vunnit gehör för sina synpunkter i lärarutbildningen, medan det alldeles uppenbart är så att Montessoripedagogikens företrädare har fått ett visst gehör för sina synpunkter och sin uppfattning om undervisningens uppläggning hos föräldrar och andra målsmän och efter hand också inom vissa lärarkategorier.

Skolöverstyrelsens yttrande går i hög grad ut på att beskriva Montessoripedagogiken som en det begynnande 1900-talets pedagogiska ideologi. Eftersom nu Maria Montessori, säger man, till sin natur var så och så, ville göra sin pedagogik så exklusiv och låsa den så hårt i vissa fasta linjer, lever den kvar i det begynnande 1900-talet — den har inte följt med i utvecklingen. Därför är det, menar denna del av expertisen, undervisningsmetoder som inte passar samman med vår grundskolas målsättning.

Jag vet inte hur det har varit tidigare, men jag vet att i statsutskottets andra avdelning finns nu åtminstone en varm företrädare för och kännare av Montessoripedagogik, nämligen rektor Stellan Arvidson, och jag skulle kunna föreställa mig att han tycker att en del av den kritik som har framkommit inte varit alldeles riktig. Därför är vi motionärer mycket tacksamma mot andra avdelningen för att man hört också företrädare för Montessoriintressena. Det finns en förening för Montessoripedagogik här i landet. Nu har utskottet bara anmält att man haft kontakt med denna förening, och det vore väl för mycket begärt att man skulle återge hela det aktstycke som föreningens ordförande överlämnat. Men just mot bakgrunden av vad skolöverstyrelsen säger om Montessoripedagogiken och dess benägenhet

att avskärma sig från annan pedagogik skulle jag vilja citera några ord av rektor Thorsén, som är ordförande i Montessoriföreningen.

Han säger att Montessorimetodens flexibla karaktär gör den i högsta grad anpassbar till nutida skolväsen och att den egentligen icke är en »metod» i vanlig mening med givna förhållningsregler för olika pedagogiska situationer. »Det är snarare fråga om en metodik, som söker anknytningspunkter i den enskilde elevens studieförutsättningar och intresseriktning. Förhållandet skulle även kunna uttryckas så att eleven själv väljer den för honom eller henne lämpligaste metoden och lättast framkomliga studievägen. Detta är en i sann mening 'elevcenterad' skola, och samstämmigheten med grundskolans målsättning är därmed uppenbar.»

Rektor Thorsén säger vidare att ett påfallande drag hos såväl grundskolan som Montessori dessutom är den stora frihet, som ges åt läraren i fråga om kursplaner och planering av lärostoffet. Individualiseringen är genomförd även för läraren, ej blott för eleverna.

Karakteristiskt för Montessorimetoden är vidare, skriver rektor Thorsén, att läroämnena ej schemabundits till tidsavsnitt motsvarande 45-minuterslektioner. I princip arbetar eleven med det ämne, som för tillfället är mest attraktivt, under obestämd tid. Det är av intresse att i detta hänseende göra en jämförelse med det förslag, som en kommitté inom skolöverstyrelsen framlagt angående omorganisation av grundskolans högstadium. Man framhåller där, att ämnesbyten varje timme ej kan anses befrämja aktivitet och motivation. Splittringen i skolarbetet bör undvikas genom införande av längre arbetspass, dvs. indragning av flertalet korta raster. Denna arbetsmetod har alltid tillämpats i Montessoriskolorna.

Sedan fortsätter Thorsén med att dra fram de likheter som finns mellan grundskolan och Montessorimetodiken — naturligtvis när den är som bäst; all-

Om tillsättande av en observationsgrupp för uppföljande av utvecklingen inom grundskolan

ting kan ju missbrukas. Har man material kan man föra undervisningen för hårt och för nära det materialet. Jag är fullt medveten om att man kan komma med en viss kritik. När den är som bäst motsvarar Montessorimetodiken de intentioner som vi har haft när det gäller grundskolan.

I fortsättningen av sitt yttrande bestyrker Thorsén vad vi sagt i motionen om målsmannaintresset, och som rektor har han naturligtvis särskilda förutsättningar att lämna upplysningar om de svårigheter som existerar när det gäller att hålla i gång en försöksverksamhet med den lärarsituation som man nu har.

Herr talman! Jag har fäst mig vid att statsutskottet ingalunda är alldeles negativt till den motion som vi har framlagt utan menar att man genom ett samarbete mellan lärarhögskolan och Göteborgs högre samskola skulle vidareutveckla Montessorimetoden inom existerande lärarutbildning. Längre kan man kanske inte komma för närvarande. Jag utgår då från att statsutskottet givetvis menat att man inte skall hålla sig precis bara till teoretiska föreläsningar om vad Maria Montessori kan ha menat i det ena eller andra hänseendet, utan att det skall finnas en ordentlig institution på Göteborgs lärarhögskola med den materiel som är så nödvändig för att undervisningen skall kunna bedrivas enligt de principer och metoder som Montessori förutsatt.

Häri instämde fröken *Stenberg* (h).

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Det gläder mig särskilt att herr Lidgard tycks uppskatta vår gemensamme vän Stellan Arvidson, det gläder mig mindre att han inte tycks uppskatta skolöverstyrelsen nämnvärt — allt detta sagt inom parentes.

Jag vill erinra om att vi i vårt land har flera s. k. specialskolor, t. ex. Kristofferskolan. I andra avdelningen har vi varit överens om att i den mån det

framkommer värdefulla förslag som går att tillämpa i den obligatoriska skolan och liknande skall vi naturligtvis ta vara på dem. Det är alltså inte här fråga om någon som helst avog inställning mot denna metod. Vi har ju dessutom haft förmånen att i avdelningen ha ytterligare en ledamot med ganska stor kännedom om denna Montessorimetod — det är herr Nordstrandh — och vi har blivit överens om att vad vi anfört i vår skrivning bör vara hållbart för den vidare utvecklingen på detta område.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om tillsättande av en observationsgrupp för uppföljande av utvecklingen inom grundskolan

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 161, i anledning av motioner om undervisningen inom det obligatoriska skolväsendet.

I de likalydande motionerna I: 195, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 249, av herr *Bohman m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, *dels* att i enlighet med vad i motionerna anförts en särskild observationsgrupp måtte tillsättas för att kontinuerligt följa utvecklingen inom grundskolans område, *dels* att i enlighet med vad i motionerna anförts försöksverksamhet måtte anordnas med undervisning i klasser på högstadiet med varierande elevantal i syfte att utröna sambandet mellan klasstorlek och elevprestation, *dels* att motionerna måtte överlämnas till läromedelsutredningen för beaktande av vad som anförts under rubriken »Ökad tillgång på undervisningshjälpmedel», *dels* ock att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt skol-

Om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor

överstyrelsen att snarast vidtaga åtgärder för normering av betygsättningen inom det obligatoriska skolväsendet i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 195 och II: 249.

Vid utlåtandet fanns avgivet ett särskilt yttrande av herrar *Virgin* (h), *Kaijser* (h), *Wallmark* (h), *Bohman* (h) och *Nordstrandh* (h).

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Till utskottets utlåtande över föreliggande partimotion från högern har vi endast fogat ett särskilt yttrande. Flertalet punkter i motionen har behandlats i riksdagen för en kort tid sedan, exempelvis frågan om normering av betygsättningen — och det finns ingen anledning att upprepa den debatten en gång till. Vidare har utskottet skrivit välvilligt och positivt beträffande den försöksverksamhet som faktiskt nu pågår. Däremot har vi velat avge ett särskilt yttrande när det gäller en speciell punkt i partimotionen, och den rör observationsgrupperna.

Jag vill först och främst understryka att det förslag som vi har framställt, nämligen om en allsidigt utvald observationsgrupp, fristående från skolöverstyrelsen, som skall följa utvecklingen inom skolväsendets område, inte får uppfattas som ett misstroende votum mot skolöverstyrelsen — det är ingalunda på det sättet. Men frågorna är av den karaktären och av ett sådant intresse för föräldrar och andra berörda parter — näringsliv, lärare, elever m. fl. — att det bör finnas en utanförstående, fristående observationsgrupp som har anledning att följa det förädlingsarbete som sker inom främst grundskolans område för att kunna göra en saklig bedömning av det hela utan att vara direkt engagerad i arbetet. Skolöverstyrelsen påpekar i sitt yttrande att man enga-

gera representanter för dessa olika grupper i sitt omstöpningsarbete, men det är en helt annan sak.

Vi har emellertid inte velat aktualisera frågan i form av en reservation just nu — vi vet att skolöverstyrelsen lägger liksom sista handen vid ett förslag till en ganska omfattande omgestaltning av högstadiet, och vi finner därför större skäl att aktualisera denna fråga i samband med det förslag som skolöverstyrelsen kommer att framlägga, förmodligen under nästkommande år.

Jag har, herr talman, endast velat framföra dessa synpunkter, och vi kommer att framställa vårt yrkande, när vi får se förslaget från skolöverstyrelsen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 162, i anledning av motioner om kommunikationsmöjligheterna i skärgården, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av motioner om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor.

I de likalydande motionerna I: 409, av herr *Per Jacobsson*, och II: 518, av herr *Larsson* i Umeå m. fl., hade anhållits, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder för en sådan samordning mellan statens järnvägars zontaxa samt järnvägens och postverkets busstaxor som avsåges i motionerna samt att motsvarande samordning med enskilda trafikföretag samtidigt borde övervägas.

Om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen icke måtte bifalla motionerna I: 499 och II: 518.

Reservation hade anmälts, utom av annan, av herr *Jacobsson, Per*, (fp), som dock ej antytt sin mening.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Jag får uttala min glädje över att utskottet, som man uttrycker sig, »finner det önskvärt att de av motionärerna berörda frågorna får en tillfredsställande lösning».

Emellertid vill jag erinra om att statsutskottet i sak intog ungefär lika välvillig hållning i frågan vid 1952 års riksdag. I sak föreslog utskottet då att en utredning skulle komma till stånd, vilket föranledde en skrivelse till Kungl. Maj:t, som sedan i sin tur överlämnade skrivelsen till 1953 års trafikutredning för närmare övervägande.

Vid 1954 års riksdag förelåg motioner om anordnande av samtrafik mellan statens järnvägar och de enskilda bussföretagen i Norrland. Statsutskottet underströk i utlåtandet nr 170 den stora betydelse som frågan om taxemässig samtrafik mellan järnväg och buss ägde inte minst för Norrlands befolkning. En lösning i positiv riktning av den i motionerna berörda samtrafikfrågan framstode därför, framhålles det i utskottsutlåtandet, som ett angeläget önskemål. Då frågan emellertid vore under utredning av 1948 års järnvägstaxekommitté fann utskottet inte anledning föreslå någon hänvändelse till Kungl. Maj:t.

Samma år förelåg motioner med yrkande om införande av genomgående zontariffberäkning mellan statens järnvägar samt postverkets och statens järnvägars busslinjer. Motionerna behandlades av allmänna beredningsutskottet, som fann de framförda önskemålen om genomgående taxeberäkning förtjäna det största beaktande från statsmakternas sida. Utskottet ansåg det emeller-

tid lämpligt, att resultatet av 1948 års järnvägstaxekommittés arbete avvaktades.

År 1946 avgav den s. k. Norrlandskommittén ett betänkande angående vissa åtgärder till förbättrande av transportförhållandena i Norrland, däri även behandlades vissa spörsmål beträffande samtrafik järnväg—busslinjer. Kommittén anför bl. a.: »Rörande taxeberäkningen anser kommittén att vid personbefordran å stambillinje genomgående zontariffberäkning på grundval av statens järnvägars zontariff för personbefordran borde tillämpas såväl i lokal trafik som i samtrafik med järnväg, i vilket sistnämnda fall hela färdsträckan borde läggas till grund vid fastställande av färdavgiften. Motsvarande beräkningssätt enligt statens järnvägars godstaxa borde även tillämpas vid godssamtrafik mellan stambillinje och järnväg.»

Varken motionärer eller resenärer har enligt min mening anledning att klaga över att de inte varit föremål för utredningar och s. k. välvilliga skrivningar sedan årtionden tillbaka.

Jag upprepar än en gång vad utskottet anför, att man finner det önskvärt att de av motionärerna berörda frågorna får en tillfredsställande lösning. Jag finner utskottets envisa kamp för att nå fram till en lösning verkligt imponerande men får kanske också samtidigt gratulera utskottet till att i år, lika väl som för tretton år sedan, ha haft förmånen att kunna hänvisa till pågående utredningar.

Jag är inte helt övertygad om att t. ex. den resenär, som stiger på ett statens färdmedel i Tärna i Västerbotens lappmark och får betala separat för den långa och tidsödande resan till järnvägsstationen i Storuman samt först vid framkomsten dit kan lösa biljett till Stockholm och komma i åtnjutande av den prisnedsättning som statens järnvägars zontaxa innebär, känner sig lika tacksam. Många liknande exempel skulle kunna anföras.

Om samordning av statens järnvägars zontaxa med järnvägens och postverkets busstaxor

Utskottet har infordrat yttrande från statens järnvägar och poststyrelsen över motionerna. Statens järnvägar erinrar om att ett införande av samtrafiktaxa skulle medföra ett betydande inkomstbortfall för statens järnvägar. Man för också ett dunkelt tal om möjligheterna att även på andra vägar än med användande av enbart järnvägstaxan som samtrafiktaxa skapa bättre tekniska och prismässiga lösningar för kombinerade järnvägs- och bussresor. Att järnvägsmyndigheterna i första hand hanterar denna fråga i egenskap av affärsdrivande verk är givetvis inte ägnat att förvåna. Jag inregistrerar dock att statens järnvägar i sitt yttrande icke direkt tar avstånd från de förslag motionerna innehåller.

Postverkets yttrande går i klart negativ riktning och man radar upp en hel mängd tekniska svårigheter som skulle vara förenade med en taxemässig genomgående samtrafik. Jag skall inte diskutera dessa tekniska frågor men nog förefaller det troligt, att postverket tvingats att lösa betydligt kvistigare problem än hur man skall gå till väga för att ordna biljettförsäljningen vid en samordning av postverkets och järnvägens taxor.

Postverket talar i sitt yttrande bl. a. om »merendels blygsamma ekonomiska fördelar som trafikanterna skulle erhålla». Samtidigt säger man: »För postverkets vidkommande skulle vidare de ekonomiska verkningarna av taxemässig samtrafik i dagens läge utan tvivel bli allvarliga.»

Är det sista antagandet riktigt, då har jag svårt att tro att talet om de blygsamma ekonomiska fördelarna för trafikanterna samtidigt kan vara riktigt.

Detta är ingen liten fråga särskilt för glesbygderna i de nordliga delarna av vårt land. Jag har velat redovisa den lidandes historia som myndigheternas och riksdagens välvilja i verkligheten avspeglar när det gäller detta problem. Jag avvaktar med spänning vad den nu

åberopade utredningen kan hitta på för undanflykter.

Herr RÖNNBERG (s):

Herr talman! Jag skulle i stort sett kunna instämma i vad herr Per Jacobsson har sagt. Under behandlingen i statsutskottets fjärde avdelning var vi väl medvetna om att det är ett rättvisekrav att få denna fråga tillfredsställande löst, framför allt för dem som bor i Norrlands inland. Men att frågan är komplicerad visar ju alla diskussioner som förts om den i riksdagen och alla utredningar som har haft svårigheter att komma fram till något resultat. Nu håller man ju inom järnvägsstyrelsen på med en översyn av dessa taxor, och jag tror att man även på departementsplanet diskuterar möjligheterna att lösa frågan på ett tillfredsställande sätt.

Frågan aktualiseras ytterligare genom det varsel som utfärdats av statens järnvägar om ytterligare indragningar och förändringar i tågföringen, som naturligtvis kommer att drabba vissa rese- närer.

Den utredning som även herr Per Jacobsson hänvisade till skall ju också pröva denna fråga. Den skall pröva möjligheterna att även på andra vägar än genom användande av enbart järnvägstaxan som samtrafiktaxa skapa bättre tekniska och prismässiga lösningar för kombinerade järnvägs- och bussresor.

Jag tror, herr talman, att det finns anledning förmoda, att denna fråga ändå på ett eller annat sätt måste få sin lösning. Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag kan i princip instämma med båda de föregående talar- na. Men vad som gjort att jag kunnat ansluta mig till den skrivning utskottet

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

kommit fram till och som kanske inte nämnts i dag är, att denna av SJ aviserade utredning rörande översynen av taxepolitiken enligt uppgift skall föreläggas oss redan innevarande höst. Åtminstone från min sida kan jag lova herr Jacobsson, att om vi inte får fram denna utredning, skall vi nog bli sams om att efterlysa den. Detta har varit en av orsakerna till att jag kunnat gå med på den skrivning vi fått.

Så vill jag understryka ännu en sak, herr talman. Herr Jacobsson påtalade, att poststyrelsen skrivit en massa invecklade saker. Under utskottsbehandlingen kom vi fram till att vi alla var skeptiska mot poststyrelsens sätt att behandla denna fråga. Den enigheten var ju glädjande. Det kan inte vara så till den milda grad tekniskt och ekonomiskt komplicerat, att problemet inte skulle gå att lösa. Därför har vi heller inte i utskottsutlåtandet tagit ad notam de speciella saker poststyrelsen anmärker på. Varför skall man behöva dra in ett resonemang om hur besvärligt det skulle bli med biljettförsäljningen för bussförare och liknande? Det tror jag är en så ytterst enkel teknisk fråga att lösa, att det kanske inte ens borde stått i poststyrelsens yttrande över motionerna.

Jag har heller inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag om tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till vissa trafiklivräntor, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot spridning av dynt;

nr 36, i anledning av väckta motioner om rätten att fiska med fasta redskap i kronans fiskevatten; och

nr 37, i anledning av väckt motion angående ersättning för älgskada.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av motioner om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 376, av herr *Sörenson m. fl.*, och II: 471, av herr *Svensson* i Kungälv *m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t an-

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

hålla om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 376 och II: 471 måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Reservation hade avgivits av fru *Eriksson* i Stockholm (s), herrar *Sörlin* (s), *Oscar Carlsson* (s), *Hedlund* (s), *Yngve Persson* (s), *Helge Karlsson* (s) och *Torsten Hansson* (s), fru *Jäderberg* (s), herrar *Lundmark* (s) och *Wikner* (s), fru *Ekroth* (s) samt herr *Hansson* i Piteå (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att de likalydande motionerna I: 376 och II: 471 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **HEDLUND** (s):

Herr talman! Som framgår av föreliggande utlåtande har allmänna beredningsutskottet inte kunnat enas om ett gemensamt förslag till riksdagsbeslut med anledning av ett motionspar om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan. Den del av utskottet som med lottens hjälp hamnat i majoritet föreslår bifall till motionerna och hemställer om en utredning. Den andra hälften av utskottets ledamöter har i en bifogad reservation anmält en annan mening och föreslår att motionerna icke må föranleda någon riksdagens åtgärd. Reservanterna anför bl. a. att riksdagen prövade och avvisade motioner av liknande innehåll så sent som i fjol, och att det sedan dess inte framkommit skäl för riksdagen att inta någon annan ståndpunkt.

Motionärernas påpekanden om önskvärdheten av ökade resurser på det mentalhygieniska området är i och för

sig inte kontroversiella. Det är ingen tvekan om att resurserna inom den psykiatriska sektorn är för små för att möta det ökade hjälpbehovet hos människor med psykiska störningstillstånd. Detta kan emellertid enligt reservanternas mening inte lösas av en utredning om inrättandet av ett nytt statligt institut.

Problemen är heller inte okända för de ansvariga myndigheterna här i landet. De i motionerna berörda psykiska störningstillstånden i samband med höjd ekonomisk och social standard är välkända fenomen inte bara i Sverige utan också i andra kulturländer. Problematiken på detta område och inte minst i fråga om profylaktiska åtgärder har varit föremål för åtskilliga internationella kongresser under senare år, utan att man i något fall kommit fram till att lösningen av problemet skulle vara att finna i den form motionärerna föreslagit.

Forskning inom de områden som hör samman med stressproblematiken i samhället förtjänar förvisso allt stöd den kan få, framför allt i ekonomiskt avseende. Men ett institut för den psykiska folkhälsan skulle komma att stå helt vid sidan av de discipliner vid våra universitet och högskolor, där utvecklingsarbete och forskning inom här berörda och näraliggande områden nu bedrivs, och inte på något sätt kunna medverka till att föra forskningen framåt. Vad man här behöver, liksom på många andra områden inom hälso- och sjukvården, är förutom forskning ökade personalresurser — inte flera topporganisationer.

Jag vill erinra om att så sent som 1966 tillskapades arbetsmedicinska institutet, vilket som centralorgan har att möta behovet av insatser inom arbetslivet till skydd för den psykiska hälsan.

Inom medicinalstyrelsen och dess hälsovårdsupplysningsdelegation bedrivs redan nu en omfattande hälsovårdsupplysning som bl. a. berör mentalhygie-

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

niska frågor. Ökade resurser där kan förväntas leda till att den blivande socialstyrelsen blir det centrala organ som bäst handlägger hälsovårdsfrågorna inom det mentalhygieniska området i samråd med sjukvårdshuvudmännen, på samma sätt som man nu gör inom hälsovården i övrigt.

Genom huvudmannaskapsreformen överfördes den 1 januari i år som bekant all mentalsjukvård till landstingen och till de landstingsfria städerna. Avsikten med denna reform var bl. a. att skapa en totalintegrerad sjukvård, att bryta ned fördomar och hos den stora allmänheten skapa samma tilltro till och förtroende för mentalsjukvården som man i dag har för den somatiska vården och sjukvårdshuvudmännens sätt att sköta densamma.

Jag menar att det skulle vara ett steg tillbaka att överlåta ansvaret för den psykiska hälsovården på annat centralorgan än för den övriga hälsovården och därigenom skilja den från övrig hälsovårdsverksamhet. Vi bör nu låta de nya sjukvårdshuvudmännen i lugn och ro arbeta vidare inom mentalsjukvården. Vi kan vara förvissade om att de i takt med resurstillgången kommer att bygga ut en förebyggande hälsovård där, lika föredömligt som inom den somatiska hälsovården. I av utskottet infordrat yttrande gör medicinalstyrelsen det bestämda uttalandet, att det för närvarande inte föreligger något behov att inrätta det av motionärerna föreslagna institutet.

Vi reserverar har samma uppfattning, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr andre vice talmannen.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag befinner mig i den något säregna situationen att tala för utskottet, trots att jag hör till oppositionen, dvs. minoriteten i kammaren. Herr Hedlund har redovisat bakgrunden härtill. När röstning ägde rum i allmänna beredningsutskottet om de föreliggande motionerna blev resultatet 12—12, men denna gång var lotten motionerna välbevågen. Det var alltså med lottens hjälp som oppositionen fick utforma utskottets utlåtande, som alltså innebär ett bifall till motionernas förslag om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan.

Vad är det då som behandlas i utskottsutlåtandet? Jag har inte anledning att upptaga kammarens tid med att söka belysa bakgrunden till motionsförslaget. Arten av och tyngden av den psykiska problematiken i vårt samhälle har i de aktuella motionerna och i några motioner som föregått dem fått en skissartad, men jag tror nöjaktigt, beskrivning. Interpellationer och motioner, som varit beslätade med de här aktuella motionerna, har också under senare år gjort den psykiska problematiken aktuell för riksdagen. Herr Hedlund har ju också vitsordat det riktiga i beskrivningen av bakgrunden till motionernas förslag.

Förra året förelåg ett större förslag, där även tanken på ett forskningsinstitut framfördes. Då yttrade sig skolöverstyrelsen och framhöll, att motionärerna enligt dess uppfattning berörde väsentliga frågor rörande den mänskliga samlevnaden.

Det är alltså inte någon bagatell som vi här behandlar. Ett officiellt statligt organ har talat om »väsentliga frågor». I ett remissyttrande, som universitetskanslersämbetet avgav förra året, sades: »Bakgrunden till motionärernas framställning kan sägas utgöra den samlade bilden av framträdande utvecklingsdrag i den västerländska industristaten av i dag.» Det är alltså fråga om

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

»den samlade bilden». Det måste alltså vara fråga om en riktigt beskriven situation och om väsentliga problem för det nya västerländska samhälle som håller på att växa fram. Angelägna och ytterst väsentliga frågor uppenbaras alltså, frågor som griper djupt in i den moderna människans existens.

Såvitt jag kan se, förs vi här rätt in i ett politiskt centrum, nämligen själva målsättningen för vårt samhällsarbete. Vartill syftar vi? Vad ger vi prioritet, för att använda ett politiskt modeord? Vilken politisk fråga är i det här huset stor och vilken är liten? Är skattefrågor, näringspolitik och EEC-anslutning, för att ta några exempel, tunga politiska frågor? Hör frågan om vad det blir av människan i vårt alltmer intensiva samhällsmaskineri, i vår på ekonomisk och teknisk effektivitet inrättade kultur, till de lätta frågorna vid de politiska ställningstagandena? När man ser de många tomma bänkarna här, får man en känsla av att en fråga som den vi nu behandlar saknar politisk tyngd. Jag tror att de som resonerar så tar ödesdigert fel.

Vad är alltså målsättningen för vårt samhällsarbete? Är det ekonomiskt effektivt till nästan vilket pris som helst, eller är det att människor skall kunna leva någorlunda normalt och mänskligt tryggt till nästan vilket pris som helst? Att en konflikt uppstår mellan högsta ekonomiska effektivitet och ett värdigt och befriat mänskligt liv — ett någorlunda friskt liv, för att använda en enkel term — är nog ofrånkomligt. Det är ödesdigert, om frågan hur det går med människan blir en sekundär fråga, medan samhällets effektivitet ur ekonomisk synpunkt, oberoende av hur detta påverkar människan, blir den primära målsättningen. Det är en illusion att tro att ekonomiskt hög standard och effektiv välfärds politik automatiskt leder till mänskligt tillfredsställande situationer.

Det är inte min mening att ta upp en debatt om dessa svåra men i stor utsträckning förbisedda frågor. De är emellertid principiellt väsentliga, och

därför kan jag inte underlåta att antyda dem, då jag försöker argumentera för tanken bakom motionerna. Vad motionerna gäller är alltså vad det blir av människan i det samhälle som vi vill bygga.

Det är inte svårt att konstatera att alltför många människor går sönder i det samhälle som vi söker att politiskt påverka. Mellan 5 och 10 procent av vårt folk, säger insiktsfulla experter, lider av så svåra psykiska störningar att de allvarligt handikappas därav. Vad betyder det? Det betyder besvär och ofta lidanden för den psykiskt störde, för hans närmaste, för hans arbetskamrater och för det företag som han betjänar. Den som har att söka leva samman med en neurotisk karaktär vet vad jag talar om.

Här har vi alltså en humanitär faktor av stor betydelse att ta hänsyn till.

En annan sak, som kanske ligger oss närmare, är att detta är dyrt. Stockholms län har byggt ett flott och elegant sjukhus, Danderyds sjukhus, där man räknar med en kostnad av 225 kronor per dygn och patient. Det finns 80 platser på psykiatriska avdelningen. Om den är till fullo belagd, blir kostnaden per dag 18 000 kronor och per år över 6,5 miljoner kronor — vid ett enda sjukhus! Det är dyrt och härtill kommer det förhållande, som förut har påpekats i denna kammare och som blir allt mer och mer väl känt i den allmänna debatten kring dessa frågor, att många somatiska bäddar på våra sjukhus i dag upptas av patienter som man inte vet var man skall göra av, människor som lider på ett eller annat sätt av psykiska rubbningar. Man känner sig valhänt. Man kan inte skicka hem dem från sjukhusen, man kan inte göra någonting åt dem somatiskt, utan de får ligga där. Alltså hindrar man den effektiva somatiska vården genom att man icke i tillräcklig utsträckning har fixerat sitt intresse på den psykiskt nödvändiga rehabiliteringen. Det samhälle, tror jag, är humant och ekonomiskt klokt — här

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

samverkar för en gångs skull den humana och den ekonomiska aspekten — som söker hjälpa människorna att komma till rätta med sina psykiska problem, helst genom profylax, psykisk hälsovård, i den mån man misslyckats genom tidigt insatt vård med effektiv terapi.

Jag tror att detta är en målsättning som vi har att göra oss förtrogna med och vars konsekvenser vi har att genomarbeta.

Så gäller det motionen. Motionärerna vill, som en konsekvens av den målsättning som jag här skissartat har antytt, ha ett statligt institut för den psykiska folkhälsan. Det vill nu inte medicinalstyrelsen och inte reservanterna.

Medicinalstyrelsen säger att det under senare år har skett en markant utveckling mot bättre vårdmöjligheter. Denna utveckling beskrivs på följande sätt: Man har fått nya psykofarmaka, och det är fråga om en differentiering av vården på olika specialgrenar. Enligt styrelsens mening finns för närvarande inte behov av att inrätta det av motionärerna föreslagna institutet. Styrelsen synes mig ha den uppfattningen att man klarar den här saken bäst själv.

Som jag har antytt vill inte reservanterna biträda motionens yrkande. Man hänvisar till allmänna beredningsutskottets ställningstagande vid förra riksdagen till en liknande tanke, och man finner ingen anledning att frångå den hållning man då intog.

Ericastiftelsen och S:t Lukasstiftelsen delar emellertid icke medicinalstyrelsens uppfattning, och reservanternas uppfattning stämmer icke med dessa två stiftelsers grundsyn. Och mer än så: Ericastiftelsen betonar det angelägna i en penetrering av den väckta tanken.

S:t Lukasstiftelsen gör några uttalanden som är väl värda noggrann begrundan. Den säger: »Stiftelsen finner det utomordentligt viktigt, att samhället försöker åstadkomma ett betydligt rikare register av profylaktiskt effektiva åtgärder. Våra kunskaper om verksam-

ma förebyggande åtgärder och metoder är emellertid synnerligen bristfälliga. Det finns ett mycket stort utrymme för forskning och praktiskt verksamma insatser.» Stiftelsen framhåller starkt värdet av att en utredning om inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan snarast kommer till stånd.

Här står alltså värdering mot värdering. Och vem vill framträda och säga att det här begriper den ena parten bättre än den andra? Jag tror att följande tankar är värda beaktande vid ställningstagandet till motionen.

Medicinalstyrelsens yttrande och de båda stiftelsernas yttranden avspeglar två skilda sätt att se på det psykiska problemet i vårt samhälle. Vi har å ena sidan den somatiskt orienterade psykologiska betraktelsen — ganska traditionell i vårt samhälle — företrädd av många experter. En psykiater, vilkens namn jag inte nämner men som är utomordentligt väl känd, beskriver den betraktelsen som den maskinella synen på människan. Man menar att man t. ex. med psykofarmaka och andra somatiska åtgärder skall kunna komma till rätta med den psykiska problematik som det är fråga om. Å andra sidan har vi den dynamiska synen, uppfattningen att många psykiska störningar som människor lider av i vårt samhälle — bland de 5—10 procent av Sveriges befolkning som jag nyss talade om — har att göra med störda relationer mellan individer och mellan individer och samhälle. Här finns i vårt land inte någon consensus. Jag personligen menar att vi bör låna vårt öra också åt den dynamiska synen. Man reser inte från en neuros, man botar inte ångest med tabletter. Det måste bli nya relationer, kanske nya livsförhållanden.

Mentalvård och mentalhygien, psykiatrer och terapeutiskt inriktade människovårdare är uttryckssätt som lägger betoningen på skilda områden. Ensidigheten, som alltför ofta kommit till uttryck i expertutlåtanden och som jag vill kalla konservatism, måste övervinnas.

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

Det är populärt i vårt samhälle att säga — det gjorde också herr Hedlund i sitt anförande — att vi behöver bättre personella resurser, fler psykiatrer. Jäväl, men då måste psykiatern ha tillgång till en gedigen utbildning. För närvarande är den psykiatriska utbildningen i vårt samhälle i hög grad eftersatt. Den frågan skall jag inte här närmare beröra. Vad jag emellertid starkt vill betona är att det inte är säkert att samhällets ansvar för folks psykiska hälsa kommer att uttryckas i antalet sjukhusbäddar på psykiatrin, i antalet psykiatrer och sjuksköterskor.

En stockholmsstidning som har stor spridning skrev för någon tid sedan i en ledare att framtidens hälsovårdare finner vi bland socialarbetare, psykologer, biologer och tekniker. Det är klart att läkaren har sin självklara plats i sammanhanget, men denna breddning i uppfattningen tror jag är riktig. Här är det fråga om en omvärdering av intagna ståndpunkter, och den omvärderingen måste hos oss här i riksdagen komma snart, innan snedbelastningen i vår sjuk- och hälsovård blir för stor och skadorna alltför stora att reparera.

Denna grundsyn leder såvitt jag kan se till en utveckling i motionens anda. Inte löser ett institut, som vi motionärer tänkt oss, hela den problematik som här antytts. Men det är fråga om ett grepp på problemet som syftar framåt och inte accepterar en defaultistisk hållning — att dessa problem är så svåra att vi inte kommer åt dem.

Tvärvetenskaplig forskning är också ett modeord. Det är något riktigt i vad som ligger bakom den beskrivningen. Sådan forskning är verkligen en angelägen sak i detta sammanhang.

Då jag vet att vi allesammans är utomordentligt känsliga för vad experter säger och då en lekmans ord väger ganska lätt i jämförelse med experters, tar jag mig friheten att citera en expert. Det är doktor Ruth W. Ettliger, biträdan överläkare vid Södersjukhusets psykiatriska klinik, som i Medicinska för-

eningens tidskrift nr 10 1967 har en artikel om »Suicid och tvärvetenskap». Hennes artikel berör bara en liten, liten del av det problem som vi här behandlar, men som expert har hon något väsentligt att säga: »Alla forskningsriktningar förmår att kasta ljus över sina begränsade områden inom självmordsproblematiken och därigenom bidra till att förebygga att människor tar sitt liv. Tvärvetenskapliga insatser förmår emellertid troligen mycket mera. Enligt många uppfattning utgör självmordsproblematiken en fokuserad återspeglning av den växelverkan mellan individ och samhälle, som vi kan finna var vi än griper in på det socialmedicinska fältet. Med självmordsproblematikens preventionsforskning tvärvetenskapligt integrerad kanske vi kan ge väsentliga bidrag till lösning av många viktiga och stora samhällsproblem.» Det var inte jag som sade det, det var en expert.

Det synes mig att en samordning och i viss mån målinriktning av forskningen på det oerhört väsentliga samhällsområde som jag här behandlar är ytterst angelägen. Reservanterna säger att en allsidig forskning är organiserad vid våra universitet och högskolor. Det är nu, synes det mig, en underlig utsaga. Var finns denna allsidigt organiserade forskning? Ericastiftelsen med doktor Harding som ledare har i varje fall inte upptäckt den. Innan jag återger vad Ericastiftelsen säger i sitt remissutlåtande vill jag ge uttryck åt min uppskattning över allmänna beredningsutskottets beredvillighet att låta två fungerande institut framföra sin syn på den problematik som här behandlas. Ericastiftelsen säger: »Något centrum för mentalhygienisk forskning existerar inte i vårt land. Forskningsresultat har i brist på ett samordnande och förslagsställande organ inte alltid kommit till praktisk användning.» Jag är alldeles förvissad om att Ericastiftelsen, som har kraftigt statligt stöd, vet vad den talar om. Jag behöver alltså inte själv ge

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

uttryck för en uppfattning, utan jag kan också här åberopa vad experter har att säga. Ett u-land är Sverige väl inte när det gäller dessa frågor, men särskilt väl utvecklade är vi sannerligen inte. Det är ju för att hindra den av utskottet befarade splittringen som ett institut skulle tillskapas. Därför är det oerhört svårt att förstå när herr Hedlund framhåller att ett institut skulle på något sätt försvåra den här saken. Vi har ju väckt motionen för att äntligen få ett organ som på ett positivt skapande sätt griper sig an med de väsentliga uppgifter som här antytts.

Jag kan upplysa om att i Danmark har alldeles nyligen tillskapats ett institut för mentalhygien. Jag kan vidare hänvisa till The Mental Health Movement, som på president Kennedys initiativ nu håller på att sprida sig över hela Förenta staterna. Där har man dels forskning i de stora centra som upprättas på olika håll i USA, dels praktisk hjälp till människor som har råkat in i en olycklig situation. Det är alltså inte riktigt som herr Hedlund säger att man internationellt sett inte alls vet vad man skall göra.

I motionen är det fråga om mer än ett forskningsinstitut. Det har inte, såvitt jag kan se, reservanterna observerat. Det är fråga om forskning och nyttiggörande av forskningsresultat, om hälsovård. Det är inte en riktig beskrivning att säga, att denna motion har vi haft en eller två gånger förr, det är samma sak som vi behandlar nu som då. Det är det inte alls! Denna motion har lagt tyngdpunkten på att det är frågan om att vi tar ett aktivt ansvar för den psykiska hälsovården och samordnar våra insatser i vårt folk. Det är verkligen något annat och något nytt.

Hälsovården är en grundsyn i motionen. Den berör de flesta livsområden som vi människor har att möta. Nu måste vi gripa oss an med uppgifterna.

När man engagerar sig för en sak som jag och medmotionärerna har gjort, kan

man inte undgå att få reaktioner från allmänheten. Jag skall tillåta mig att citera något ur vad en lärarinna skrev till mig, en människa som levt i skolans värld, som har en bakgrund, vilken jag inte här skall närmare beskriva, men som gör att jag har djup respekt för vad hon säger. Det är ett inlägg som har en dov underton, på sitt sätt ett genomträngande rop på ansvarig handling utan varje sentimentalitet. Sedan hon beskrivit situationen sådan hon som lärarinna upplevt den i skolan, säger hon: »Resurserna då, att komma till rätta med alla dessa störda barn, finns de? Finns det läkare, psykologer, pengar i dessa vårdkrisens och skattetryckets tider? Visst är det illa beställt, men jag vågar påstå att om vi inte ingriper på ett tidigt stadium, kommer nästa generations vårdproblem att bli olidliga.»

Jag tror hon har alldeles rätt. Vi måste investera i psykiskt friskare människor, hon använder ordet »vaccinera» flera småbarn mot narkomani och andra helt invalidiserande följder av obotlig psykisk stress och ohälsa.» Åtskilliga kommer naturligtvis ändå att bli svåra vårdfall — men nog skulle oändligt många kunna bli åtskilligt livsdugligare med en vaksammare och mera värmande vård under de ömtåliga förskoleåren. Låt oss gå in för varsamhet med dem som är i en riskzon men ännu kan räddas — eventuellt från träsk till livsglädje!»

Jag tror att vi alla är eniga om denna grundsyn. Det finns inga delade uppfattningar här. Jag är alldeles förvissad om att herr Hedlund och reservanterna i allmänna beredningsutskottet har precis samma grundsyn, som jag här redovisat.

Med det citat jag redovisat har jag velat antydningvis belysa en viktig sida av detta problemkomplex: den psykiska hälsovården i skolan.

Det finns många andra aspekter. Jag skall inte uppta tiden med att ytterligare exemplifiera detta. Det är lätt att

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

säga som herr Hedlund sade: Låt oss vänta och se! Här arbetar man ju på skilda håll i samhället!

Det har vi inte tid med.

Det är lätt att säga: Det forskas och planeras. Om inte allt är väl beställt, så gör vi vad göras kan.

Förlåt, men jag tycker inte att det ligger någon djärvhet i en sådan syn. Föga engagemang för vårt samhälle som totalitet uppenbaras i ett sådant yttrande. Jag tycker att det är en försvarsattityd. Det är, synes det mig, brist på förståelse för den väldiga vikten av den fråga som vi här behandlar.

Ett hälsovårdsinstitut är åtminstone ett steg på vägen, ett uttryck för vilja att handla och handla nu. Reservanterna, tycker jag, visar inte mycket av sådan vilja.

Varför följer man medicinalstyrelsen och avvisar tanken på ett centralt organ för den psykiska hälsovården med baktanken: Det klarar medicinalstyrelsen! Särskilt bra har styrelsen hittills icke klarat saken. Förlåt mig, men de insatser som från medicinalstyrelsens sida gjorts för den psykiska hälsovården i vårt folk har inte varit alltför omfattande. Blir det bättre i framtiden? Ja, det menar styrelsen, och från denna talarstol är det väl bara att säga: Lycka till! Initiativen från medicinalstyrelsens sida skall med intresse följas. Man måste emellertid fråga: Varför har vi inrättat ett statens institut för folkhälsan — den hälsofrågan kunde väl medicinalstyrelsen ha klarat precis lika bra utan ett sådant institut? Men uppenbarligen bedömde man den frågan som så angelägen att man inrättade ett särskilt institut för den somatiska hälsovården. Jag kan inte se att situationen för den psykiska folkhälsan bör leda till ett annat ställningstagande.

Jag är ledsn över att ärendet i viss mån synes ha politiserats. I allmänna beredningsutskottets röstning blev det 12 röster mot 12, men tyvärr var det vad vi med en gammal kliché kallar för de borgerliga på ena sidan och social-

demokraterna på den andra sidan. Dock fanns socialdemokrater med på den motion som här diskuteras. Av 12 namn under motionen var tre från det socialdemokratiska partiet — två från denna kammare.

Jag har mycket svårt att se att denna fråga är politisk i traditionell mening. Jag tror inte att socialdemokratisk samhällssyn eller människosyn eller vad vi nu kan kalla det och borgerlig syn i motsvarande avseende här skiljer sig. Jag tror att uppfattningarna står varandra mycket nära, och jag är helt medveten om att det är fråga om det praktiska grepp som vi bör ta, men jag är inte utan hopp om att ett bifall till motionen i år skall kunna vinnas vid voteringen. Jag tror inte att man behöver tänka på de 12 mot 12, på borgerliga och socialdemokrater eller någonting sådant. Här är det fråga om en individuell bedömning av det bästa sättet att komma till rätta med en problematik som jag ser så stor och omfattande att jag inte kan lämna den åt sidan.

Herr talman! Hur det nu än går i voteringen, vill jag säga att jag är övertygad om att de tankar, som kommit till uttryck i motionen, hör framtiden till. Kanske blir den psykiska hälsofrågan för vårt folk en av 1970-talets stora politiska frågor. Om vi förbiser de problem, som är inneslutna i frågan om vårt folks psykiska hälsa, kommer framtidens politiker att undra: Vad sysslade man egentligen med på 1960-talet i riksdagshuset? Den antydda problematiken är, som jag nyss sade, mycket större än att den skulle kunna klaras av ett institut. Så naiva är inte vi som har väckt motionen att vi tror att detta i och för sig löser problemet! Det finns en tendens att med förakt tala om utredningar. Det finns väl ingen som har sagt att en utredning skall lösa detta problem, men vad vi har sagt är att detta är en så viktig fråga för vårt folks framtid också i politiskt avseende att det är nödvändigt att man börjar fundera över hur en större effektivitet skall

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

kunna uppnås i vårt samhällsarbete för denna sak.

Ingen utredning löser problemet, men utredningen skall fundera över frågan: Kan ett institut inrättas som får till uppgift att ta huvudansvaret för denna oerhört viktiga fråga? Det är alltså fråga om en konkret handling i motionens anda. Även en sådan handling ger uttryck för beslutsam politisk vilja att mer aktivt än vad som hittills skett angripa de många problemen kring frågan om ett någorlunda psykiskt friskt folk.

Med vad jag sålunda anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HEDLUND** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att herr Sörenson med sitt inlägg här har velat skapa något slag av motsatsförhållande när det gäller grundsynen i vårt tänkande. Jag har tidigare framhållit att vi är helt överens om att det finns samlevnadsproblem i samhället. Vi är väl också överens om att målsättningen för vårt samhällsarbete bör vara inriktad på att skapa en mänskligt tillfredsställande situation. Det föreligger ingen motsättning därvidlag, så att somliga inom utskottet tycker att människan skall sättas i centrum, medan andra anser att hur människan upplever dagens samhälle behöver man inte bry sig om. Snarare är det så, som herr Sörenson sade i sitt anförande, att det är de praktiska vägarna för att lösa detta problem som vi är oeniga om.

Herr Sörenson påstod att jag hade nonchalerat förslaget om ett institut för den psykiska folkhälsan, och han var förvånad över mitt uttalande, att jag anser att ett sådant institut inte behövs. Jag skall förklara mig litet tydligare än vad jag kanske gjorde i mitt första anförande.

Detta institut skulle komma att få en särställning ur hälso- och sjukvårdssynpunkt här i landet. Vi har redan ett institut för folkhälsan, och för att inte

skapa splittring, olika syn på de somatiska och mentalhygieniska frågorna, borde naturligtvis all hälsovård i landet sortera under samma organ. Det är en grundsyn hos utskottsreservanterna. Vi behöver inte skapa ett nytt organ för denna vård, utan det må ankomma på redan existerande centrala organ. Jag kan inte förstå vad som hindrar att statens institut för folkhälsan tar upp även frågor som berör de psykiska störningstillstånden i landet.

En annan sak, som gör att det föreslagna institutet kommer att stå vid sidan om, är att det inte kan bli den integration och samordning av resurserna som är nödvändig när det gäller den psykiska hälsovården, eftersom den slutna hälsovården, dvs. sjukvården på den psykiatriska sidan, kommer att vila på medicinalstyrelsen och de nya sjukvårdshuvudmännen. Vid sidan därav skulle således finnas ett institut. Det är enligt reservanternas mening felaktig uppbyggnad av organisationen.

Herr Sörenson fördömde eller missfäktliggjorde psykiater, sjuksköterskor och psykologer och menade att det inte är dessa vi behöver i detta arbete utan en annan typ av människor med en annan grundinställning. Dessa experter, påstår han, har inte rätt inställning till dessa frågor. Det är väl ändå ett ganska djärvt uttalande. Jag tror det finns en mängd psykiater, sjuksköterskor, psykologer och andra socialarbetare som känner på ungefär samma sätt som herr Sörenson. Skillnaden är bara den att de konfronteras med problem på en annan nivå så att säga. Jag tror också att den samtalsterapi som bedrivs av dessa människor är lika värdefull som den som bedrivs inom andra områden, t. ex. S:t Lukasstiftelsen och Ericastiftelsen.

Eftersom tiden för min replik är ute skall jag till sist bara bemöta herr Sörensons yttrande att det borde finnas någon form av vaccination. Emot vad? Jo, mot avigsidorna i dagens samhälle! Är inte det något som vi redan har i dagens samhälle? Är inte de organisa-

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

tioners verksamhet, som är herr Sörenson närstående, liksom många andras som arbetar på samma sätt, någon form av vaccination av skolungdom och något äldre människor? Tyvärr ser vi att inte ens den vaccinationen hjälper.

Herr SÖRENSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har alls inte velat skapa någon motsättning mellan de två delarna av allmänna beredningsutskottet. Den uppfattningen får stå för herr Hedlundns egen del. Någon motsättning i grundfrågan finns inte, det har jag betonat, däremot råder det motsättning om hur man skall gripa sig an saken. Det är alldeles uppenbart. Jag har i föreliggande situation icke velat skapa någon motsättning.

Herr Hedlund säger att redan existerande institut bör ta ansvaret. Det har jag inte hört från reservanterna tidigare. Det har inte framkommit under diskussionen i utskottet och inte i skrivningen.

Om herr Hedlund velat medverka till en utveckling i motionens anda, hade det varit fullt möjligt att vid skrivningen av reservationen och än mer i diskussionerna i allmänna beredningsutskottet säga: »Vi finner detta väsentligt. Vi menar att man bör utveckla statens institut för folkhälsan på ett sådant sätt att institutet också får möjligheter att ta ansvar för den psykiska folkhälsan.»

Vi hörde inget tal om detta, men jag hälsar med stort intresse den nya infallsvinkel som herr Hedlund nu har givit.

Herr Hedlund säger att jag fördömde och misstänkliggjorde psykiatrer och sjuksköterskor. Hans yttrande är mig främmande och obegripligt. Däremot har jag med stor kraft hävdad att det finns en ensidighet som stundom representeras av psykiatrer, en ensidighet som gör att hänsyn icke tages till den snabba utveckling i förståelsen för den mänskliga problematiken som den dy-

namiska synen företräder. Den uppfattningen står jag för, men det är mig helt främmande att vilja misstänkliggöra dem som hedervärt arbetar i detta avseende. Nej, herr Hedlund, ingen tror att här finns någon lätt väg till lösning.

Herr Hedlund talade om vaccination. Det var ett ord som jag lånat. Men om vi inte griper oss an med saken, om vi inte har några nya djärva mål, kommer vi aldrig till rätta med denna sak, och jag tror att samhället får det bekymmersamt.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Fru HULTELL (h):

Herr talman! Efter herr Sörensons anförande och replikskiftet med herr Hedlund finns ingenting i sak att tillägga, men jag vill ändå framföra några synpunkter.

I dag kan vi i tidningarna läsa referat från en hälsokonferens i Göteborg som anordnats av Industritjänstemannaförbundet i samarbete med Folksamns hälsoråd. Där konstaterade man att frånvaron från arbetet kostar flera miljoner arbetsdagar per år. Man framhöll också att bl. a. förbättrad trivsel, bättre hälsovård och lösning på stressproblemen skulle kunna reducera frånvaron. En industriläkare ansåg att ett inte obetydligt antal människor tillbringar sin arbetsdag helt onödigt i stressbetonad spänning, som så småningom bryter ned den mentala hälsan.

I de debatter vid hälsokonferenser som anordnas av arbetsmarknadsorganisationerna påtalas ofta bristen på personal med personalvårdande uppgifter, människor som har tid att lyssna och ge råd och som kan utöva påverkan i positiv riktning.

Ja, man kan verkligen önska att trivsel- och samlevnadsfrågor på arbetsplats, i hem och i skola skall uppmärksammas mer. Det moderna samhället ställer stora krav på människorna, och många har svårt att anpassa sig. Följden

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

blir ofta psykiska störningar och stressreaktioner av olika slag. Man beräknar ju att ungefär hälften av de människor som söker läkarhjälp i vårt land lider av sjukdomar av övervägande nervös karaktär. Vi behöver fler rådgivningsbyråer med möjlighet bl. a. till samtalsterapi. Stora delar av vårt land saknar någon form av psykisk rådgivning för både barn och vuxna.

I sina yttranden till utskottet har Ericastiftelsen och S:t Lukasstiftelsen, som båda har stor praktisk erfarenhet, betonat angelägenheten av att ett centralt organ för de mentalhygieniska frågorna kommer till stånd, och herr Sörenson har redan kommenterat dessa yttranden. Medicinalstyrelsen instämmer i motionärernas uppfattning att det är önskvärt att man på ett tidigt stadium ingriper mot psykiska störningstillstånd, men styrelsen anser att det för närvarande inte finns behov av att inrätta det föreslagna institutet. Man vill avvakta utvecklingen inom den öppna vårdsektorn på sjukvårdsområdet, liksom resultatet av omorganisationen av medicinalstyrelsen.

Jag anser, liksom herr Sörenson, att vi ej längre kan skjuta upp denna fråga, herr talman. Jag tycker inte man kan låta myndigheterna i lugn och ro klara detta problem, då vi vet att mentalvårdens resurser tyvärr är otillräckliga för att möta de krav som man bör kunna ställa på den psykiska hälsovården i vårt land. Jag anser att det är angeläget att vi i dag hemställer om utredning gällande inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! I egenskap av medlem i motionär och med en lång erfarenhet av rådgivningsarbete inom psykisk barn- och ungdomsvård vill jag också understryka synpunkterna på att alla resurser, som går att uppbringa beträffande mentalhygienisk förebyggande verksam-

het, tas till vara. Vi är många medarbetare med anknytning till detta intresseområde, som tror att mycket mer kunde göras i samarbetets tecken och att en utredning därför borde få möjlighet att skärskåda problemställningarna omkring och förutsättningarna för ett inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan, alltså en pendang till statens institut för folkhälsan.

Det är tydligen medicinalstyrelsens avstyrkande, som reservanterna bygger sin argumentering på. Medicinalstyrelsen säger enligt utskottsutlåtandet: »Bristande personella resurser, framför allt på läkarsidan, begränsar möjligheterna samtidigt som kraven på hjälp vid psykiska störningstillstånd alltmer har ökat på grund av samhällets tekniska och sociala omvandling.»

Detta är ju egentligen ett instämmande i motionens syften och motiveringar. Medicinalstyrelsen framhåller ju också, att vårdmöjligheterna ändå har ökat. Ja visst, men här gäller frågeställningen den *förebyggande* verksamheten. Det är ju denna senare som utredningen skulle penetrera. Det är bl. a. samarbetet med såväl som gränsdragningen mot sjukvården som skulle utredas.

Från mitt yrkesarbete på detta område — skolpsykologiska arbetsuppgifter på det mentalhygieniska fältet — vet jag erfarenhetsmässigt hur stort behovet är av team work. Där behövs specialister från många håll. Det betyder inte bara de helt medicinskt inriktade. Där behövs också pedagogisk och psykologisk sakkunskap och socialarbetare, som i sitt yrkesarbete ute på fältet kan verka i mentalhygieniskt förebyggande syfte. Det är också under detta fältarbete på rådgivningens område inom skolans värld som jag har kommit i kontakt med det uppdämda behov som finns av mentalhygieniskt förebyggande verksamhet. Det behovet är lika stort och lika påtagligt i glesbygd som i tätort.

Jag tror också att de nya huvudmännen för landets mentalsjukvård, lands-

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan

tingskommunerna, för närvarande har full sysselsättning med att klara upp alla uppgifter omkring den psykiatriska sjukvården och därför helt förklarligt tills vidare inte kan ägna den förebyggande psykiska hälsovården den uppmärksamhet som många framsynta kommunalmän och kommunalkvinnor vet att den är värd.

Mentalhygienien i team-worktillämpning griper in på praktiskt taget alla samhällsområden och berör samtliga åldersskikt. Problemställningarna, som här har belysts från flera håll, är många och välkända. Det är stressen som toppar sjuklistan på svenska arbetsplatser, och var tredje patient som går till en allmänpraktiserande läkare lider enligt uppgift av stressbesvär. Mer än en miljon arbetsdagar går varje år bort på grund av magsår — en av de vanligaste stressjukdomarna. Det har vidare konstaterats att t. ex. sömnmedelsförgiftningarna blir allt flera och svårare. Jag har sett en uppgift om att vid en av Stockholms stads medicinska avdelningar utskrevs 40 procent av patientklientelet på det området utan någon form av psykoterapi på grund av bristande personella resurser. Det saknades alltså psykiater för efterbehandling. Där kanske det också fanns en möjlighet att få fram ett team-work som kunde hjälpa till. Det finns nu enbart i Stockholm, enligt en uppgift som jag såg i dag, ungefär 5 000 narkomaner, och det gäller att sätta in alla resurser för att förebygga och begränsa narkotikahanteringens skadliga verkningar. Där behövs information och forskning — alltså mentalhygieniska åtgärder.

Jag tillåter mig därför tro att en reell satsning på psykisk hälsovård skulle vara en direkt praktiskt hjälpande åtgärd, och inte minst skulle den i tillämpad form vara en god hjälp för barn och ungdom som skall forma vårt lands framtid. Enligt riksstaten, socialdepartementet, går i år till titeln övrig sjukvård — och det är då i huvudsak den statliga psykiatriska sjukhusvården —

ett anslag på drygt 98 miljoner kronor. Ungdomsvård — det är i huvudsak ungdomsvårdsskolor och ersättning åt kommuner — får ett anslag på ungefär 49 miljoner kronor. Av detta är 600 000 kronor avsatt för viss upplysningsverksamhet för ungdomsfrågor, och när öppen hälso- och sjukvård får ett anslag på 59 miljoner kronor inkluderar det drygt 1 miljon kronor till psykisk barn- och ungdomsvård, som också har en viss mentalhygieniskt förebyggande verksamhet, medan hälsovårdsupplysning, som har talats om tidigare i dag, får 900 000 kronor.

Mot denna sifferbakgrund undrar jag, om det ändå inte med hänsyn till mentalhygienens betydelse och värdet av förebyggande psykisk hälsovård är en nationalekonomiskt beklaglig snedbalans i anslagstänkandet. Kunde t. ex. en utbyggnad av en på olika samhällsområden inordnad och rationellt bedriven förebyggande psykisk hälsovård medverka till minskade vårdbehov och ökade arbetsinsatser, vore det väl ett stort framsteg. Kanske skulle en samordnad institution av den typ som har föreslagits i den aktuella motionen lyckas i den uppgiften, lyckas i kraft av ett effektivt team-work. Erfarenheterna från t. ex. USA är ju i detta avseende positiva.

Vi har många arbetande kommittéer och utredningar — det skall villigt erkännas. Men ändå, herr talman, vågar jag påstå, att det förefaller rimligt, att ännu en utredning såg dagens ljus, en utredning som skulle utreda frågan om inrättande av ett statens institut för den psykiska folkhälsan. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag tyckte att fröken Stenbergs anförande var alldeles utmärkt ända till slutet, när hon kom med yrkandet. I och för sig har jag inte så mycket att invända mot hennes uppfattning i dessa frågor, och det har jag

Om inrättande av ett statligt institut för den psykiska folkhälsan nämnt tidigare. Det föreligger inte något motsatsförhållande här.

Fröken Stenberg förde in ett nytt moment i debatten. Det har aldrig i motionerna nämnts någonting om att utreda gränsdragningsfrågor. Det är en helt annan sak. Skulle det ha varit motionernas huvudsyfte, tror jag att de hade fått en helt annan behandling.

Sedan kom fröken Stenberg i likhet med fru Hultell in på arbetsplatsens problematik. Vi är väl medvetna om att det på arbetsplatserna förekommer incitament till stressfenomen av olika slag. Det nya arbetsmedicinska institutet är ju också skapat enbart med sikte på att lösa dessa problem. Jag tror att det var nödvändigt att institutet kom till, ty det är ett så speciellt och avgränsat fält som institutet har att arbeta på. Det kan säkert vara till stort gagn för verksamheten.

Vi ser av arbetsmedicinska institutets yttrande i utskottsutlåtandet, att man har begärt mera pengar för budgetåret 1968/69 för att utveckla den psykologiska avdelningen. Man får bara önska att institutet har lycka och framgång i sina strävanden att utveckla sin verksamhet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hedlund* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hedlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 67.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om vidgade möjligheter för handikappade att er- hålla utbildning och tjänst, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tilllägg till vissa trafiklivräntor, m. m.; och

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 februari 1958 (nr 52) om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående änd-

ring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt jämte motioner i ämnet.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Björk* (s) till hans excellens herr statsministern: »Anser Statsministern att det

Meddelande ang. enkel fråga
föreligger behov av statlig insyn och kontroll i fråga om privata opinionsmättningsinstitut, som anlitas av statliga eller statligt finansierade institutioner och organ?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.39.

In fidem

K.-G. Lindelöw
